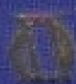
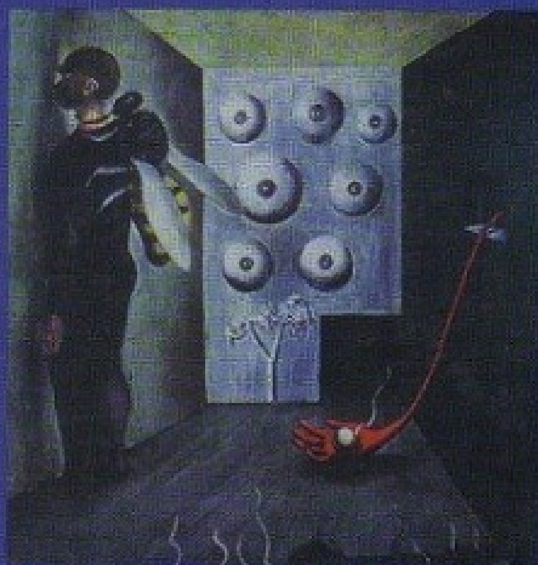
GARCÍA MÁRQUEZ

Cronica unei morti anunțate

RAO

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

Cronica unei morţi anunţate

editura rao

Editura RAO Bucureşti
Grupul Editorial RAO

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ
Cronica de una muerte anunciada

Traducere din limba spaniolă
Tudora Şandru Mehedinţi

Coperta colecţiei
DONE STAN, CRISTIAN BADESCU
Pe copertă
REMEDIOS VARO, *Agentul dublu*

Ediţia I

Mai 1999

ISBN-973-9460-13-5

Zborul iubirii
te poartă spre culmi.

GIL VICENTE

ÎN ZIUA în care avea să fie omorât, Santiago Nasar se sculă în zori la cinci şi jumătate, pentru a aştepta vaporul cu care sosea episcopul. Visase că străbătea o pădure de ficuşi uriaşi unde se cernea o burniţă fină şi, preţ de o clipă, a fost fericit în vis, dar deşteptându-se se simţi stropit de găinaţ din cap până în picioare. „Întotdeauna visa copaci”, îmi spuse Plácida Linero, maică-sa, evocând, douăzecişişapte de ani mai târziu, amănuntele acelei zile nefericite de luni. „Cu o săptămână înainte visase că era singur într-un avion de staniol care zbura fără să se izbească printre migdali”, îmi spuse. Avea o faimă temeinic câştigată de tălmăcitoare fără greş a viselor altora, dacă îi erau povestite pe inima goală, însă nu desluşise niciun semn rău în cele două vise ale fiului ei, şi nici în celelalte, tot cu copaci, pe care el i le povestise în dimineţile de dinaintea morţii.

Nici Santiago Nasar nu luă visul ca pe o prevestire. Dormise puţin şi prost, fără să-şi mai scoată hainele, şi se trezi cu durere de cap şi cu un gust de cocleală în cerul gurii, pe care le-a pus fireşte pe seama chefului de la nunta ce se prelungise până după miezul nopţii. Nenumăratele persoane întâlnite pe drum de când plecase de acasă la şase şi cinci şi până ce fusese înjunghiat ca un porc, un ceas mai târziu, şi-l aduceau aminte puţin adormit dar bine dispus, spunându-le tuturor, ca din întâmplare, că era o zi minunată. Nimeni nu era sigur dacă nu cumva se referea la starea vremii. Mulţi erau de aceeaşi părere, amintindu-şi că era o dimineaţă strălucitoare, cu o briză dinspre mare ce adia printre plantaţiile de bananieri, cum era de aşteptat într-un februarie frumos din epoca aceea. Însă majoritatea susţinea că era un timp funest, cu un cer tulbure şi apăsător, cu un miros pătrunzător de apă stătută şi că în clipa nenorocirii cădea o ploaie măruntă ca cea văzută de Santiago Nasar în pădurea din vis. Eu încercam să-mi vin în fire după petrecerea de nuntă în poala divină a

Mariei Alejandrina Cervantes, şi abia dacă m-a trezit dangătul clopotelor sunând alarma, căci eu am crezut că băteau în onoarea episcopului.

Santiago Nasar îşi puse o pereche de pantaloni şi o cămaşă de in alb, ambele neapretate, la fel cu cele pe care le îmbrăcase cu o zi înainte la nuntă. Erau haine de sărbătoare. De n-ar fi fost din pricina sosirii episcopului, şi-ar fi pus costumul kaki şi cizmele de călărit cu care se ducea în fiecare luni la *Divinul Chip*, ferma moştenită de la tatăl lui şi pe care el o administra cu nespusă pricepere, deşi fără prea mult succes. La pădure purta la brâu un Magnum 357, ale cărui gloanţe blindate, aşa cum spunea el, puteau omorî un cal spintecându-l în două. În sezonul de potârnichi îşi lua şi uneltele de vânătoare. Mai avea în dulap o puşcă Malincher Shonauer 30.06, una Holland Magnum 300, o Homet 22 cu lunetă cu ţeavă dublă şi o carabină Winchester cu repetiţie. Întotdeauna dormea ca părintele lui, cu arma ascunsă în faţa de pernă, dar în ziua aceea, înainte de a pleca de acasă, îi scosese gloanţele şi o pusese în sertarul de la noptieră. „Niciodată n-o lăsa încărcată”, îmi spuse maică-sa. Eu o ştiam, şi mai ştiam şi că păstra armele într-un loc şi ascundea muniţia în altul, foarte depărtat, astfel ca nimeni să nu cedeze ispitei de a le încărca în casă. Era un obicei înţelept impus de către tatăl lui din dimineaţa aceea când o slujnică a scuturat perna ca să-i scoată faţa şi pistolul s-a descărcat izbindu-se de pardoseală, iar glonţul distruse dulapul din cameră, străbătu peretele salonului, ţâşni cu un zgomot ca pe câmpul de luptă prin sufrageria casei vecine şi făcu praf un sfânt de ghips în mărime naturală de pe altarul cel mare al bisericii, în celălalt capăt al pieţii. Santiago Nasar, pe atunci copil mic, n-a uitat în veci incidentul acela care i-a fost învăţătură de minte.

Ultima imagine pe care maică-sa o păstra despre el a fost trecerea-i grăbită prin dormitor. O trezise când se

străduia să găsească pe dibuite o aspirină în dulăpiorul cu medicamente din baie, şi ea a aprins lumina şi l-a văzut ivindu-se în prag cu paharul de apă în mână, cum avea să şi-l amintească pentru totdeauna.

Santiago Nasar i-a povestit atunci visul, dar ea n-a luat aminte la copaci.

— Toate visele cu păsări înseamnă sănătate de fier, zise.

Îl văzuse din acelaşi hamac şi din aceeaşi poziţie în care am găsit-o eu, vlăguită în ultimele tresăriri ale bătrâneţii, când m-am întors în satul acela uitat, încercând să recompun din atâtea cioburi împrăştiate oglinda spartă a memoriei. Abia dacă mai desluşea formele în plină lumină şi avea frunze tămăduitoare la tâmple împotriva durerii de cap eterne pe care i-o lăsase fiul ei trecând ultima oară prin dormitor. Stătea pe o parte, ţinându-se de sforile de la capul hamacului pentru a încerca să se ridice, şi în penumbră stăruia mirosul de cristelniţă, acelaşi care mă descumpănise şi în dimineaţa crimei.

Abia am apărut în pragul uşii că m-a şi confundat cu amintirea lui Santiago Nasar. „Stătea acolo”, îmi zise. „Avea costumul de in alb spălat doar cu apă, pentru că avea pielea atât de gingaşă că nu suporta foşnetul apretului". A rămas un lung răstimp în hamac, mestecând seminţe de cardamon, până când i s-a destrămat iluzia că i se întorsese feciorul. Atunci suspină: „A fost bărbatul vieţii mele".

Eu l-am văzut în memoria ei. Împlinise douăzeci şi unu de ani în ultima săptămână a lui ianuarie, era zvelt şi palid şi avea pleoapele arabe şi părul cârlionţat al părintelui său. Era unicul copil al unei perechi căsătorite de convenienţă, care n-a cunoscut nicio clipă de fericire, însă el părea fericit cu tatăl lui până acesta a murit subit, cu trei ani mai înainte, şi a continuat să pară la fel cu mama-i singuratică, până în lunea morţii lui. De la ea a moştenit instinctul. De la tatăl lui deprinsese din fragedă vârstă mânuirea armelor

de foc, dragostea pentru cai şi dresarea şoimilor de vânătoare, şi tot de la el învăţase şi marile virtuţi ale curajului şi prudenţei.

Între ei vorbeau în arabă, dar nu şi de faţă cu Plácida Linero, ca să nu se simtă exclusă. N-au fost văzuţi niciodată în sat purtând vreo armă, şi singura dată când şi-au adus şoimii dresaţi a fost pentru o demonstraţie la un târg de binefacere. Moartea tatălui l-a obligat să se lase de învăţătură după terminarea şcolii secundare, pentru a se ocupa de ferma familiei. Prin propriile-i merite, Santiago Nasar era vesel şi paşnic, şi avea inima bună.

În ziua în care avea să fie omorât, maică-sa crezu că el încurcase data, văzându-l îmbrăcat în alb. „I-am adus aminte că era luni”, mi-a spus ea. Însă el o lămuri că se îmbrăcase în haine de sărbătoare pentru cazul în care ar avea prilejul să-i sărute inelul episcopului. Ea nu păru interesată defel.

— Nici măcar n-o să coboare de pe vapor, îi zise. O să schiţeze o binecuvântare de obligaţie, ca întotdeauna, şi o să plece cum a venit. Urăşte satul ăsta.

Santiago Nasar ştia că era adevărat, dar fastul bisericesc exercita asupră-i o fascinaţie irezistibilă. „E ca la cinema”, îmi spusese odată. În schimb, tot ce o interesa pe maică-sa în legătură cu sosirea episcopului era ca pe feciorul ei să nu-l ude ploaia, căci îl auzise strănutând în timp ce dormea. Îl sfătui să-şi ia o umbrelă, dar el îi făcu un semn de rămas bun cu mâna şi ieşi din cameră. A fost ultima oară când l-a văzut.

Victoria Guzmán, bucătăreasa, era convinsă că nu plouase deloc în ziua aceea, şi nici în toată luna februarie. „Dimpotrivă”, îmi spuse când m-am dus s-o văd, cu puţin timp înainte de moartea ei. „Soarele începea să dogorească mai devreme decât în august.” Stătea şi spinteca trei iepuri pentru masa de prânz, înconjurată de câinii care gâfâiau întruna, când Santiago Nasar intră în

bucătărie. „Întotdeauna se deştepta tras la faţă, ca după o noapte proastă”, îşi amintea fără urmă de afecţiune Victoria Guzmán. Divina Flor, fata ei, care tocmai începea să înflorească, îi servi lui Santiago Nasar o ceaşcă mare de cafea fără zahăr cu o picătură de rachiu de trestie, ca în fiecare luni, spre a-l ajuta să-şi vină în fire după corvoada de peste noapte. Bucătăria imensă, cu şopotul focului şi găinile adormite pe stinghii, avea un aer tainic. Santiago Nasar mai mestecă o aspirină şi se aşeză să bea cu sorbituri domoale ceaşca de cafea, gândindu-se alene, fără a-şi lua ochii de la cele două femei care scoteau măruntaiele iepurilor. În ciuda vârstei, Victoria Guzmán arăta neschimbată. Fata, încă puţin cam sălbatică, părea sufocată de năvala simţurilor ce i se trezeau. Santiago Nasar o prinse de încheietura mâinii când ea dădu să-i ia ceaşca goală.

— Ţi-a cam venit vremea să fii îmblânzită, îi zise.

Victoria Guzmán îi arătă cuţitul însângerat.

— Dă-i drumul, albule, îi porunci grav. Cât trăiesc eu, n-ai să te atingi de ea.

Fusese sedusă de Ibrahim Nasar în floarea adolescenţei. Făcuse dragoste cu ea pe furiş ani în şir, prin grajdurile fermei, şi o luase acasă ca slujnică atunci când patima i se stinse. Divina Flor, care era fiica unui soţ mai recent, se ştia hărăzită patului tainic al lui Santiago Nasar, şi gândul acesta îi stârnea o nelinişte prematură. „Nu s-a mai născut bărbat ca el”, îmi spuse, acum grasă şi ofilită, înconjurată de copiii din alte legături de dragoste. „Era leit tatăl său”, îi răspunse Victoria Guzmán. „Un nemernic”. Însă nu şi-a putut înfrâna o tresărire de spaimă amintindu-şi oroarea lui Santiago Nasar când ea smulsese cu putere măruntaiele unui iepure şi aruncase la câini maţele aburinde.

— Nu fi barbară, îi zise el. Închipuieşte-ţi că ar fi o fiinţă omenească.

Victoria Guzmán avu nevoie de aproape douăzeci de ani ca să înţeleagă de ce un bărbat deprins să omoare animale neajutorate a simţit pe neaşteptate asemenea oroare. „Sfinte Dumnezeule, a exclamat înspăimântată, deci toată povestea aceea a fost o prevestire!” Totuşi, adunase în ea atâta furie până în dimineaţa crimei, încât continuă să îndoape câinii cu maţele de la ceilalţi iepuri, numai pentru a-i strica lui Santiago Nasar gustarea. Aşa stăteau lucrurile când întregul sat se trezi la urletul cutremurător al vaporului cu care sosea episcopul.

Casa era un fost depozit cu un singur etaj, cu pereţii din scânduri negeluite şi acoperiş de tablă în două ape, deasupra căruia se roteau vulturii pândind resturile din port. Fusese construit pe vremea când fluviul era atât de primitor, încât multe corăbii de pe mare şi chiar câteva nave de cursă lungă se aventurau până aici prin mlaştinile estuarului. Când a venit Ibrahim Nasar odată cu ultimii arabi, la sfârşitul războaielor civile, vasele de pe mare nu mai puteau ajunge acolo din pricina capriciilor fluviului, iar depozitul fusese părăsit. Ibrahim Nasar îl cumpără pe mai nimic pentru a deschide o prăvălie cu marfă de import pe care n-a deschis-o niciodată, şi numai când era în prag de însurătoare l-a transformat în casă de locuit. La parter făcu un salon bun la toate, şi în fundul curţii construi un grajd pentru patru cai, odăile servitorilor şi o bucătărie de vară cu ferestrele spre port pe unde pătrundea veşnic mirosul pestilenţial al apei. Singurul lucru pe care-l lăsă neatins a fost scara în spirală, salvată din cine ştie ce naufragiu. La etaj, unde odinioară se aflau birourile vămii, făcu două dormitoare mari şi cinci cămăruţe pentru puzderia de copii pe care se gândea să-i aibă şi ridică un balcon de lemn deasupra migdalilor din piaţă, unde Plácida Linero se aşeza în după-amiezile de martie să-şi aline singurătatea. În faţă păstră doar poarta principală şi mai făcu două ferestre mari, cu zăbrele strunjite. Păstră şi

poarta din spate, înălţând-o doar puţin pentru a putea trece călare şi folosi în continuare o parte din vechiul chei. Aceasta a fost întotdeauna poarta cea mai întrebuinţată, nu numai pentru că ducea direct la grajduri şi la bucătărie, ci şi fiindcă dădea în strada portului cel nou fără să mai fie nevoie să treci prin piaţă. Poarta din faţă, în afara ocaziilor sărbătoreşti, rămânea închisă şi zăvorâtă. Cu toate acestea acolo, şi nu la poarta din spate, îl aşteptau pe Santiago Nasar oamenii care aveau să-l omoare, şi pe acolo a ieşit el ca să-l întâmpine pe episcop, chiar dacă pentru a ajunge în port trebuia să înconjoare toată casa.

Nimeni nu putea înţelege atâtea coincidenţe funeste. Judecătorul de instrucţie venit de la Riohacha le-a întrezărit pesemne, fără a se încumeta să le admită, căci din dosar reieşea limpede interesul lui de a da o explicaţie raţională. Poarta dinspre piaţă era pomenită de mai multe ori cu nume de roman-foileton: *Poarta fatală.* În realitate, singura explicaţie valabilă părea cea a Plácidei Linero, care răspunse la întrebare cu judecata-i de mamă: „Fiul meu nu ieşea niciodată pe poarta din spate îmbrăcat în haine de sărbătoare” Părea un adevăr atât de simplu, încât judecătorul l-a consemnat într-o notă marginală, dar fără să-l includă în rechizitoriu.

Victoria Guzmán, la rândul ei, a fost categorică, răspunzând că nici ea şi nici fata ei nu ştiau că Santiago Nasar era aşteptat ca să fie omorât. Dar cu trecerea anilor, a ajuns să recunoască faptul că amândouă ştiau ce se va întâmpla, atunci când el a intrat în bucătărie să-şi bea cafeaua. Le-o spusese o femeie care trecuse după ora cinci să ceară puţin lapte de pomană, dezvăluindu-i pe deasupra şi motivele şi locul unde îl aşteptau. „Nu l-am prevenit fiindcă am crezut că erau vorbe în vânt spuse la beţie”, mi-a zis. Totuşi, Divina Flor mi-a mărturisit într-o vizită făcută mai târziu, după ce maică-sa murise, că aceasta nu-i spusese nimic lui Santiago Nasar pentru că în

străfundurile sufletului dorea să fie omorât. Cât despre ea, nu-l prevenise deoarece pe atunci nu era decât o copilă speriată, incapabilă să ia singură o hotărâre şi se înspăimântase şi mai tare când el o prinsese de încheietură cu o mână pe care o simţise îngheţată şi încremenită, ca o mână de mort.

Santiago Nasar străbătu cu paşi mari casa cufundată în penumbră, însoţit de urletele triumfale ale vaporului episcopului. Divina Flor i-o luă înainte spre a-i deschide poarta, încercând să nu se lase ajunsă din urmă printre coliviile păsărilor adormite din sufragerie, printre mobilele de răchită şi glastrele cu ferigi atârnate în salon, dar când trase zăvorul de la poartă nu putu să se mai ferească de mâna ca o gheară de uliu răpitor. „Mi-a pus toată mâna între picioare”, îmi spuse Divina Flor. „Aşa făcea mereu, ori de câte ori mă găsea singură prin ungherele casei, dar în ziua aceea n-am simţit frica dintotdeauna, ci o poftă îngrozitoare să plâng.” Se dădu la o parte să-l lase să iasă şi, prin poarta întredeschisă, văzu migdalii din piaţă, ninşi de strălucirea zorilor, dar n-a avut curajul să mai vadă nimic altceva. „Atunci încetă urletul vaporului şi cocoşii prinseră să cânte”, îmi spuse. „Era o larmă atât de mare, că nu puteai crede că erau atâţia cocoşi în sat, şi m-am gândit că veneau alţii pe vaporul episcopului.” Tot ce a putut face pentru bărbatul care n-avea să fie în veci al ei a fost să lase poarta fără zăvorul tras, nesocotind porunca Plácidei Linero, pentru ca el să poată intra iar în casă în caz de urgenţă. Cineva care n-a fost identificat niciodată vârâse pe sub poartă un plic cu o hârtie prin care Santiago Nasar era înştiinţat că îl aşteptau să-l omoare şi, pe deasupra i se dezvăluiau locul şi motivele, precum şi alte amănunte foarte exacte ale celor puse la cale. Mesajul era pe jos când Santiago Nasar ieşi din casă, dar el nu-l văzu, şi nu-l văzu nici Divina Flor, şi nu-l văzu nimeni până mult timp după ce crima fusese săvârşită.

Bătuse de şase şi felinarele erau încă aprinse. Pe crengile migdalilor şi la câteva balcoane mai atârnau ghirlandele multicolore de la nuntă, s-ar fi putut crede că fuseseră puse de curând în cinstea episcopului. Dar piaţa pavată cu lespezi până la intrarea în biserică, unde se afla estrada muzicanţilor, părea un maidan cu sticle goale şi tot felul de resturi de la petrecerea populară. Când Santiago Nasar ieşi din casă, mai multă lume dădea fuga spre port, înnebunită de urletele vaporului.

Singurul local deschis pe atunci în piaţă era o lăptărie lângă biserică, unde stăteau cei doi oameni care îl aşteptau pe Santiago Nasar ca să-l omoare. Clotilde Armenta, proprietara prăvăliei, a fost prima care l-a văzut în lumina zorilor şi a avut impresia că era înveşmântat în poleială. „Părea deja o fantomă", îmi spuse. Oamenii care aveau să-l omoare adormiseră pe scaune, strângând în poală cuţitele înfăşurate în ziare şi Clotilde Armenta îşi ţinu respiraţia ca să nu-i trezească.

Erau gemeni: Pedro şi Pablo Vicario. Aveau douăzeci şi patru de ani şi semănau atât de mult încât anevoie puteau fi deosebiţi: „Aveau căutătura încruntată, dar erau oameni de treabă", glăsuia dosarul. Eu, care îi ştiam din şcoala primară, aş fi scris la fel. Mai purtau încă în dimineaţa aceea costumele de postav închise la culoare de la nuntă, prea groase şi ceremonioase pentru Caraibi, şi aveau aerul răvăşit după atâtea ceasuri de necumpătare, dar îşi împliniseră datoria de a se bărbieri. Cu toate că nu încetaseră să bea din ajunul petrecerii, după trei zile nu se îmbătaseră încă, ci păreau nişte lunatici treziţi brusc. Adormiseră odată cu cele dintâi raze ale răsăritului, după aproape trei ceasuri de aşteptare în prăvălia Clotildei Armenta, şi acela era primul lor somn de sâmbătă încoace. Abia dacă se deşteptaseră la cel dintâi urlet al vaporului, dar instinctul i-a trezit de-a binelea când Santiago Nasar plecă de la el de acasă. Amândoi înşfăcară atunci sulul de

ziare şi Pedro Vicario dădu să se ridice.

— Pentru numele lui Dumnezeu, şopti Clotilde Armenta. Lăsaţi-o pe mai târziu, chiar de ar fi numai din respect faţă de domnul episcop.

„A fost o inspiraţie de la Sfântul Duh”, repeta ea adesea. Într-adevăr, fusese o idee providenţială, dar cu putere trecătoare. Auzind-o, gemenii Vicario căzură pe gânduri, iar cel care se ridicase se aşeză din nou. Amândoi îl urmăriră cu privirea pe Santiago Nasar când începu să traverseze piaţa. „Îl priveau mai curând cu milă”, spunea Clotilde Armenta. Copilele de la şcoala de maici traversară piaţa în momentul acela, tropăind în dezordine în uniformele lor de orfane.

Plácida Linero a avut dreptate: episcopul nu coborî de pe vapor. În port era puzderie de lume în afară de autorităţi şi de copiii de şcoală şi pretutindeni se vedeau coşurile cu cocoşi îndopaţi pe care i le aduceau ca plocon episcopului, fiindcă ciorba din creste de cocoşi era mâncarea lui preferată. Pe chei zăceau atâtea stive de lemne, încât vaporul ar fi avut nevoie de cel puţin două ore ca să fie încărcat. Dar nu se opri. Apăru la cotitura fluviului, pufăind ca un balaur, şi atunci fanfara începu să interpreteze imnul episcopului şi cocoşii se puseră pe cântat în coşuri şi-i stârniră pe toţi ceilalţi din sat.

Pe vremea aceea, legendarele vase cu zbaturi alimentate cu lemne erau pe cale de dispariţie, şi puţinele care erau folosite încă nu mai aveau nici pianola şi nici cabine pentru luna de miere şi abia dacă reuşeau să navigheze împotriva curentului. Însă acesta era nou şi avea două coşuri în loc de unul, cu steagul vopsit ca o banderolă de jur-împrejur, iar roata cu palete de la pupa îi da un avânt de vas maritim. Pe puntea superioară, lângă cabina căpitanului, se afla episcopul în sutană albă cu alaiul său de spanioli: „Era o vreme de Crăciun”, a spus sora mea Margot. După părerea ei, şuieratul vaporului slobozise un şuvoi de aburi

sub presiune când a trecut prin dreptul portului şi i-a udat din cap până-n picioare pe cei care stăteau mai aproape de mal. A fost o iluzie efemeră: episcopul începu să facă semnul crucii în văzduh în faţa mulţimii de pe chei şi apoi continuă să-l facă din obişnuinţă, fără intenţie rea şi fără inspiraţie, până când vasul se pierdu din vedere şi rămase numai larma stârnită de cocoşi.

Santiago Nasar avea toate motivele să se simtă dezamăgit. Contribuise cu mai multe legături de lemne la solicitarea publică a părintelui Carmen Amador şi, pe deasupra alesese el însuşi cocoşii cu crestele cele mai apetisante. A fost însă o supărare de moment. Sora mea Margot, care se afla cu el pe chei, îl găsi foarte bine dispus şi cu mare chef să continue petrecerea, în ciuda faptului că aspirinele nu-i alinaseră deloc durerea. „Nu părea răcit şi era cu gândul numai la cât costase nunta," îmi spuse. Cristo Bedoya, care era împreună cu ei, dezvălui cifre care-i sporiră uimirea. Petrecuse cu Santiago Nasar şi cu mine până puţin înainte de patru, dar nu se dusese să doarmă la părinţii lui, ci rămăsese la taifas în casa bunicilor. Acolo făcu rost de numeroase date care-i lipseau spre a socoti cheltuielile petrecerii. Calculă că fuseseră sacrificaţi patruzeci de curcani şi unsprezece porci pentru oaspeţi, şi patru viţele pe care mirele a pus să le frigă pentru tot satul, în piaţa mare. Socoti că se consumaseră două sute cinci lăzi cu alcool de contrabandă şi aproape două mii de sticle cu rom de trestie care fuseseră împărţite mulţimii. N-a existat nici un singur om, sărman sau bogat, care să nu fi luat parte în vreun fel la petrecerea cea mai zgomotoasă ce se văzuse vreodată în sat. Santiago Nasar visă cu voce tare.

— Aşa va fi la nunta mea, spuse. N-o să vă ajungă toată viaţa ca s-o puteţi povesti.

Sora mea simţi cum se aşterne o tăcere adâncă. Se gândi iar la norocul Florei Miguel care se bucura de atâtea

în viaţă şi pe deasupra îl va mai avea şi pe Santiago Nasar la Crăciunul din anul acesta. „Mi-am dat seama dintr-odată că nu putea exista o partidă mai bună ca el, mi-a zis. Închipuieşte-ţi: frumos, cuminte, cu avere proprie la douăzeci şi unu de ani.” Ea obişnuise să-l invite la noi acasă la micul dejun când aveam plăcinte cu manioc, iar mama le făcea chiar în dimineaţa aceea. Santiago Nasar acceptă cu entuziasm.

— Mă duc să-mi schimb hainele şi te ajung din urmă – spuse, şi-şi dădu seama că îşi uitase ceasul pe noptieră. Cât e ora?

Era şase şi douăzeci şi cinci. Santiago Nasar îl luă de braţ pe Cristo Bedoya şi o porniră către piaţă.

— Într-un sfert de oră sunt la tine acasă, îi spuse surorii mele.

Ea stărui să meargă împreună imediat, pentru că micul dejun era gata. „Era ciudat că insista aşa, îmi spuse Cristo Bedoya. Într-atât încât mi-a trecut prin cap uneori că Margot ştia deja că aveau să-l omoare şi voia să-l ascundă la voi acasă.” Totuşi, Santiago Nasar o convinse s-o ia înainte până ce el îşi punea hainele de călărit, fiindcă trebuia să se ducă devreme la *Divinul Chip* pentru a jugăni viţei. Se despărţi de ea cu acelaşi semn cu mâna cu care îşi luase rămas bun de la maică-sa şi se îndepărtă spre piaţă, ţinându-l de braţ pe Cristo Bedoya. A fost ultima oară când l-a văzut.

Mulţi din cei care se aflau în port ştiau că Santiago Nasar avea să fie omorât. Don Lázaro Aponte, colonel de la academia militară, acum în rezervă, şi primar de unsprezece ani, îi adresă un salut cu degetele. „Aveam motivele mele bine întemeiate să cred că nu mai era nicio primejdie pentru el”, îmi zise. Nici părintele Carmen Amador nu se nelinişti: „Când l-am văzut teafăr, am crezut că totul fusese o minciună”, îmi zise. Nimeni nici măcar nu se întrebă dacă Santiago Nasar fusese prevenit, pentru că

tuturor li se păru imposibil să nu fie.

În realitate, sora mea Margot era una din puţinele persoane care încă nu ştiau că aveau să-l omoare. „Dacă aş fi ştiut, l-aş fi luat acasă chiar de-ar fi trebuit să-l leg”, declară judecătorului. Era ciudat că n-o ştia, dar era mult mai ciudat că nici mama n-o ştia, căci le afla pe toate înaintea tuturor din casă, în ciuda faptului că de ani de zile nu mai ieşea pe stradă, nici măcar pentru a se duce la biserică. Eu preţuiam virtutea aceasta a ei de când am început să mă scol devreme pentru a merge la şcoală. O găseam aşa cum era pe atunci, palidă şi tăcută, măturând curtea cu o mătură de nuiele în lumina cenuşie a răsăritului şi, între două sorbituri de cafea, îmi povestea ce se mai întâmplase pe lume în timp ce noi dormeam. Părea că are nişte fire de comunicare secretă cu ceilalţi oameni din sat, mai ales cu cei de vârsta ei, şi uneori ne surprindea cu veşti anticipate pe care nu le-ar fi putut afla decât prin darul ghicitului. În dimineaţa aceea, totuşi, n-a simţit adierea tragediei care se urzea din zori de la ora trei. Terminase de măturat curtea şi când sora mea Margot a plecat să-l întâmpine pe episcop a lăsat-o măcinând manioc pentru plăcinte. „Se auzeau cocoşii”, obişnuia să spună mama evocând ziua aceea. Însă niciodată n-a făcut legătura între larma din depărtare şi sosirea episcopului, ci a socotit că erau cele de pe urmă răbufniri ale petrecerii de la nuntă.

Casa noastră era departe de piaţa mare, într-o pădure de manglieri pe malul fluviului. Sora mea Margot se dusese în port de-a lungul ţărmului şi lumea era prea înfierbântată de venirea episcopului ca să se mai ocupe de alte noutăţi. Aşezaseră bolnavii culcaţi în portaluri pentru a primi leacul Domnului, femeile ieşeau în fugă de prin curţi cu curcani şi purcei de lapte şi tot felul de bunătăţi, iar de pe malul celălalt soseau luntre împodobite cu flori. Însă după ce episcopul trecu fără să-şi pună piciorul pe

pământ, cealaltă noutate neluată în seamă izbucni, căpătând proporţiile unui scandal. Atunci sora mea Margot a aflat-o de-a fir-a-păr şi în chip brutal: Angela Vicario, frumoasa fată care se cununase cu o zi în urmă, fusese adusă înapoi acasă la părinţi, fiindcă mirele descoperi că nu era fecioară. „Am simţit că eu eram cea care avea să moară”, mi-a spus sora mea. „Dar oricât întorceau povestea şi pe faţă şi pe dos, nimeni nu mă putea lămuri cum de bietul Santiago Nasar a ajuns până la urmă să fie amestecat într-o astfel de tărăşenie.” Tot ce se ştia cu siguranţă era că fraţii Angelei Vicario stăteau şi-l aşteptau ca să-l omoare.

Sora mea se întoarse acasă muşcându-şi buzele ca să nu plângă. O găsi pe mama în sufragerie, cu rochia de sărbătoare cu flori albastre pe care şi-o pusese pentru cazul că episcopul ar trece să ne dea binecuvântarea, cântând fadoul despre dragostea invizibilă în timp ce aranja masa. Sora mea observă că pusese un tacâm în plus.

— E pentru Santiago Nasar, îi zise mama. Am aflat că l-ai poftit la gustare.

— Ia-l de aici, spuse sora mea.

Atunci i-a povestit. „Dar a fost ca şi cum ar fi ştiut-o deja”, îmi spuse. „S-a întâmplat ca totdeauna, începi să-i povesteşti ceva şi înainte de a ajunge la jumătate ea ştie cum se sfârşeşte.” Vestea aceea cumplită era un mister de nedezlegat pentru mama. Lui Santiago Nasar îi puseseră numele acesta după numele ei şi în afară de faptul că îi era naşă de botez mai era şi rudă de sânge cu Pura Vicario, mama miresei adusă înapoi. Totuşi nici n-apucase să asculte bine vestea că îşi şi pusese pantofii cu toc şi mantila de mers la biserică pe care le mai folosea pe atunci numai pentru vizitele de condoleanţe. Tata, care auzise totul din pat, apăru în sufragerie în pijama şi o întrebă îngrijorat unde se ducea.

— S-o previn pe cumătra Plácida, răspunse ea. Nu-i drept ca toată lumea să ştie că o să-i omoare fiul şi ea să fie singura care n-a aflat.

— Suntem tot atât de legaţi de ea ca şi de familia Vicario, zise tata.

— Trebuie să fii întotdeauna de partea celui mort – a răspuns ea.

Ceilalţi fraţi ai mei începuseră să iasă de prin camerele lor. Cei mai mici, atinşi de suflul tragediei, izbucniră în plâns. Mama nu-i luă în seamă, pentru prima oară în viaţă şi nici nu-i dădu atenţie bărbatului ei.

— Aşteaptă să mă îmbrac, îi spuse el. Ea era însă în stradă. Fratele meu Jaime, care pe atunci n-avea decât şapte ani, era singurul îmbrăcat pentru şcoală.

— Însoţeşte-o tu, porunci tata.

Jaime dădu fuga după ea fără a şti ce se întâmplă şi nici unde se duceau şi i se agăţă de mână. „Mergea vorbind singură”, îmi spuse Jaime. „Oameni ticăloşi, spunea în şoaptă, fiare blestemate care nu-s în stare să facă nimic altceva decât să aducă nenorociri.” Nici măcar nu-şi dădea seama că ţinea copilul de mână. „S-or fi gândit pesemne că înnebunisem”, îmi spuse ea. „Nu-mi amintesc decât că se auzea în depărtare zvon de lume multă, de parcă ar fi început iar petrecerea de nuntă, şi că toată lumea fugea spre piaţă.” Grăbi atunci pasul, cu fermitatea de care era capabilă când era în joc o viaţă, până când cineva care venea în goană din partea cealaltă se milostivi de rătăcirea ei.

— Nu te mai chinui atât, Luisa Santiaga, îi strigă ajungând în dreptul ei. L-au şi omorât.

BAYARDO San Román, bărbatul care aduse înapoi mireasa la părinţi, venise pentru prima oară în august anul trecut: cu şase luni înainte de nuntă. Sosise cu vaporul care făcea curse în fiecare săptămână, ducând nişte pungi cu garnituri de argint care se potriveau cu cataramele de la curea şi inelele de la cizme. Mergea pe treizeci de ani, dar îi ascundea bine, căci avea un mijloc zvelt de toreador, ochii aurii şi pielea uşor bronzată de focul silitrei. Purta o jachetă scurtă şi o pereche de pantaloni foarte strâmţi, ambele din piele de viţel, şi nişte mânuşi de şevro de aceeaşi culoare. Magdalena Oliver venise cu acelaşi vapor şi nu putuse să-şi ia ochii de la el cât a fost călătoria de lungă. „Părea un poponar”, mi-a spus. „Şi era mare păcat, fiindcă-ţi venea parcă să-l ungi cu unt şi să-l mănânci de viu.” N-a fost singura care a gândit aşa şi nici ultima care să-şi dea seama că Bayardo San Román nu era un bărbat pe care să-l cunoşti la prima vedere.

Mama mi-a scris la liceu, la sfârşitul lui august, spunându-mi într-o notă la voia întâmplării: „A venit un bărbat tare ciudat”. În scrisoarea următoare îmi spunea: „Bărbatul ciudat se numeşte Bayardo San Román şi toată lumea zice că e plin de farmec, însă eu nu l-am văzut.” Nimeni n-a aflat vreodată de ce a venit. Cuiva care n-a rezistat tentaţiei de a-l întreba, cu puţin înainte de nuntă, i-a răspuns: „Mergeam din sat în sat căutându-mi nevastă” Se prea poate să fi fost adevărat, dar şi să fi dat orice alt răspuns, fiindcă avea un fel de a vorbi prin care părea mai curând că se ascunde decât că se exprimă.

În seara sosirii a lăsat să se înţeleagă la cinematograf că era inginer feroviar şi a vorbit de necesitatea urgentă de a se construi un drum de fier spre interiorul ţării pentru a o lua înaintea transportului fluvial. A doua zi a trebuit să trimită o telegramă şi a bătut-o el însuşi la aparat, iar pe deasupra l-a învăţat pe telegrafist o formulă proprie de folosit mai departe bateriile uzate. Cu aceeaşi pricepere a

vorbit despre bolile din zonele de frontieră cu un medic militar care a trecut pe la noi în lunile acelea, recrutând soldaţi.

Îi plăceau petrecerile zgomotoase şi care nu se mai sfârşeau, dar bea cu măsură, ştia să-i potolească pe cei puşi pe ceartă şi era un duşman al jocurilor măsluite.

Într-o duminică după slujbă i-a provocat la întrecere pe cei mai buni înotători, care nu erau deloc puţini, făcându-i de ruşine pe primii, cu douăzeci de braţe şi la dus şi la întors la traversarea fluviului. Mama mi-a povestit toate astea într-o scrisoare şi la sfârşit mi-a făcut un comentariu de-al ei: „Pare-se că înoată şi în aur”. Acesta era ecoul legendei timpurii care povestea că Bayardo San Román nu numai că era capabil să facă orice şi s-o facă foarte bine, ci în plus mai şi dispunea de mijloace inepuizabile.

Mama îi dădu binecuvântarea finală într-o scrisoare din octombrie. „Lumea îl îndrăgeşte mult, îmi spunea, fiindcă e cinstit şi are suflet bun, iar duminica trecută a luat sfânta împărtăşanie în genunchi şi a ajutat la liturghie în latină.” Pe vremea aceea nu era îngăduit să te împărtăşeşti stând în picioare şi slujba se ţinea numai în latină, dar mama obişnuieşte să facă acest fel de precizări inutile când vrea să ajungă în miezul lucrurilor. Totuşi, după acest verdict de consacrare definitivă, mi-a mai scris încă două scrisori în care nu-mi mai spunea nimic de Bayardo San Román, nici măcar atunci când toată lumea aflase că voia să se însoare cu Angela Vicario. Numai după multă vreme de la nunta nefericită mi-a mărturisit că îl cunoscuse când era prea târziu ca să mai îndrepte scrisoarea din octombrie şi că ochii lui de aur îi dăduseră fiori de spaimă.

— Mi s-a părut că-i dracul în persoană, îmi zicea, dar chiar tu mi-ai spus că astfel de lucruri nu se cuvin a fi scrise.

L-am cunoscut la puţin timp după ea, când am venit în vacanţa de Crăciun şi nu l-am găsit atât de ciudat cum se

spunea. Mi s-a părut atrăgător, într-adevăr, însă foarte departe de viziunea idilică a Magdalenei Oliver. Mi s-a părut mai sobru decât îl arătau ştrengăriile sale şi într-o veşnică încordare tainică, abia disimulată de virtuţile-i excesive. Dar mai cu seamă mi s-a părut un bărbat foarte trist. Pe atunci îşi făcuse publică logodna cu Angela Vicario.

Niciodată nu s-a aflat foarte exact cum s-au cunoscut. Proprietăreasa pensiunii de burlaci unde locuia Bayardo San Román povestea că acesta îşi făcea siesta într-un balansoar din salon, la sfârşitul lui septembrie, când Angela Vicario şi maică-sa traversară piaţa cu două coşuri de flori artificiale. Bayardo San Román se trezi pe jumătate, le văzu pe cele două femei îmbrăcate în negru din cap până-n picioare, care păreau singurele fiinţe vii în toropeala de la ora două, şi întrebă cine era tânăra. Proprietăreasa îi răspunse că era fata cea mai mică a femeii care o însoţea şi că se numea Angela Vicario. Bayardo San Román le urmări cu privirea până în celălalt capăt al pieţii.

— I se potriveşte bine numele, zise.

Apoi îşi sprijini capul de spătarul balansoarului, şi închise iar ochii.

— Când mă trezesc, spuse, aminteşte-mi că o să mă căsătoresc cu ea.

Angela Vicario mi-a povestit că proprietăreasa pensiunii îi vorbise de acest episod înainte ca Bayardo San Román s-o ceară de nevastă. „M-am speriat îngrozitor”, mi-a spus. Trei oameni care locuiau la pensiune adeveriră că lucrurile se petrecuseră întocmai, dar alţi patru nu erau prea siguri. În schimb, toate versiunile coincideau în privinţa faptului că Angela Vicario şi Bayardo San Román se văzuseră pentru prima oară la sărbătoarea naţională din octombrie, la o chermesă de binefacere unde ea avea rolul să strige numerele câştigătoare. Bayardo San Román sosi la

chermesă şi se duse drept la standul unde se afla fata sfioasă, îmbrăcată în doliu de sus până jos, şi o întrebă cât costa gramofonul cu incrustaţii de fildeş care era desigur atracţia cea mare. Ea îi răspunse că nu era de vânzare, ci pentru tombolă.

— Ce bine, zise el, aşa o să fie mai uşor şi pe deasupra mai ieftin.

Ea îmi mărturisi că izbutise s-o impresioneze, dar din motive potrivnice iubirii. „Eu detestam bărbaţii trufaşi, şi niciodată nu văzusem vreunul cu atâtea fumuri”, îmi spuse, evocând ziua aceea. „În afară de asta, am crezut că era polonez.” Supărarea i-a fost şi mai mare când strigă numărul câştigător pentru gramofon, în culmea aşteptării înfrigurate a tuturor, şi într-adevăr îl câştigă Bayardo San Román. Nu putea să-şi închipuie că el, numai pentru a o impresiona, cumpărase toate numerele tombolei.

În seara aceea, când s-a întors acasă, Angela Vicario a găsit acolo gramofonul, învelit în hârtie de cadouri şi împodobit cu o fundă de organdi.

„Niciodată n-am putut afla cum a ştiut că era ziua mea de naştere”, mi-a spus. S-a străduit din greu să-şi convingă părinţii că nu-i dăduse niciun motiv lui Bayardo San Román pentru ca el să-i trimită un astfel de dar, şi încă într-un mod atât de ostentativ, încât nu trecu neobservat în ochii nimănui. Aşa încât fraţii ei mai mari, Pedro şi Pablo, duseră gramofonul la pensiune să-l dea înapoi celui care îl câştigase şi o făcură cu atâta paradă că n-a fost nimeni care să nu-i vadă ducându-l şi apoi întorcându-se cu el. Singurul lucru de care nu ţinu seama familia a fost farmecul irezistibil al lui Bayardo San Román. Gemenii nu apărură până a doua zi în zori, ameţiţi de băutură, aducând din nou gramofonul şi aducându-l pe deasupra şi pe Bayardo San Román ca să continue cheful acasă.

Angela Vicario era fata cea mai mică a unei familii nevoiaşe. Tatăl ei, Poncio Vicario, era aurar pentru cei

săraci şi îşi pierduse vederea de atâta lucrătură meşterită în aur pentru a-şi păstra cinstea casei. Purísima del Carmen, mama ei, fusese învăţătoare până când se căsători pentru totdeauna. Înfăţişarea ei blândă şi puţin tristă ascundea cu desăvârşire dârzenia caracterului. „Părea o călugăriţă”, îşi amintea Mercedes. Se dăruise cu atâta spirit de sacrificiu soţului şi creşterii copiilor, că uneori ajungeai să uiţi că mai exista şi ea. Cele două fete mai mari se măritaseră foarte târziu. În afară de gemeni, mai avură o fată care murise de lingoare şi după doi ani continuau să ţină doliu, mai îngăduitor la ei în casă, dar strict în afara ei. Fraţii au fost crescuţi să devină bărbaţi. Ele fuseseră educate să se mărite. Ştiau să brodeze la gherghef, să coasă la maşină, să facă dantelă cu igliţa, să spele şi să calce, să facă flori artificiale şi dulciuri fantezi şi să întocmească anunţuri de logodnă. Spre deosebire de fetele din vremea aceea, care nu prea păstrau cultul morţii, toate patru erau măiestre în ştiinţa străveche de a veghea bolnavii, de a îmbărbăta muribunzii şi de a înfăşura în giulgiu morţii. Singurul lucru pe care li-l reproşa mama era obiceiul de a-şi peria părul înainte de culcare. „Fetelor – le spunea – nu vă pieptănaţi noaptea, că astfel cei plecaţi pe mare întârzie să se întoarcă”. În afară de asta, socotea că nu există fete mai bine educate. „Sunt desăvârşite”, o auzeam spunând adesea. „Orice bărbat va fi fericit cu ele, fiindcă au fost crescute să îndure.” Totuşi, celor doi care se căsătoriseră cu fetele mai mari le-a fost greu să rupă cercul, pentru că veşnic mergeau împreună pretutindeni, organizau petreceri cu dans doar între femei şi erau gata să găsească intenţii ascunse în vorbele bărbaţilor.

Angela Vicario era cea mai frumoasă din toate patru, şi mama spunea că se născuse ca marile regine din istorie cu cordonul buricului înfăşurat în jurul gâtului. Însă aerul ei stângaci şi faptul că era cam slabă de înger îi prevesteau un viitor nesigur. Eu o revedeam an după an, în vacanţa de

Crăciun, şi de fiecare dată părea mai neajutorată la fereastra casei, unde se aşeza după-amiaza să facă flori de pânză şi să cânte valsuri de fată bătrână cu vecinele. „E slabă de-o bate vântul – îmi spunea Santiago Nasar – proasta de vară-ta”. Pe neaşteptate, cu puţin înainte de doliul după sora lor, am întâlnit-o pe stradă pentru prima oară, îmbrăcată ca femeie, cu părul buclat, şi abia dacă mi-am putut crede ochilor că era ea. A fost însă o viziune efemeră: faptul că era sărmană cu duhul se agrava cu anii. Într-atât, încât atunci când s-a aflat că Bayardo San Román voia să se însoare cu ea, mulţi s-au gândit că era un act de perfidie din partea unui străin.

Familia nu numai că a luat-o în serios, ci a făcut-o şi cu mare bucurie. În afară de Pura Vicario, care a pus drept condiţie ca Bayardo San Román să-şi dovedească identitatea. Până atunci nimeni nu ştia cine este. Trecutul lui nu mergea mai departe de după-amiaza când coborâse de pe vapor cu hainele-i de artist, şi era atât de rezervat în privinţa originii sale că se puteau adeveri elucubraţiile cele mai nebuneşti. S-a ajuns să se spună că răsese de pe faţa pământului sate întregi şi răspândise groaza în Casanare, în fruntea trupei sale, că evadase din Cayenne, că fusese văzut în Pemambuco încercând să facă bani cu o pereche de urşi dresaţi şi că recuperase epava unui galion spaniol încărcat cu aur în Canalul Vânturilor. Bayardo San Román puse capăt atâtor presupuneri printr-un mijloc simplu: îşi aduse familia în păr.

Erau patru: tatăl, mama şi două surori tulburătoare. Sosiră într-un Ford T cu număr oficial şi cu un claxon ca o raţă ce răscula străzile la unsprezece dimineaţa. Mama, Alberta Simonds, o mulatră voinică din Curazao, care vorbea spaniola încă împestriţată de papiamento, fusese proclamată în tinereţe drept cea mai frumoasă din primele două sute de fete cele mai frumoase din Antile. Surorile, abia înflorite, păreau două mânze fără astâmpăr. Dar atuul

cel mare era tatăl: generalul Petronio San Román, erou al războaielor civile din secolul trecut şi una din gloriile cele mai strălucite ale regimului conservator, întrucât îl pusese pe fugă pe colonelul Aureliano Buendia în dezastrul de la Tucurinca. Mama a fost singura care nu s-a dus să-l salute când a aflat cine era. „Mi-a părut foarte bine că se căsătoreau”, îmi spuse. „Dar asta era una şi cu totul altceva să dai mâna cu un om care a ordonat să fie împuşcat pe la spate Gerineldo Márquez”. Din clipa când se arătă la fereastra automobilului salutând cu pălăria-i albă, îl recunoscură cu toţii după portretele-i faimoase. Purta un costum de doc de culoarea grâului copt, botine de cordovan cu şireturile petrecute, şi un lornion cu ramă de aur prins cu clame la rădăcina nasului şi susţinut cu un lănţişor fixat la butoniera vestei. Avea la rever medalia Vitejiei şi un baston cu stema naţională sculptată pe mâner. A fost cel dintâi care se dădu jos din automobil, plin din creştet până-n tălpi de pulberea fierbinte a drumurilor noastre nenorocite şi i-a fost de-ajuns să-şi facă apariţia pentru ca toată lumea să-şi dea seama că Bayardo San Román avea să se însoare cu cine dorea.

Angela Vicario era însă cea care nu dorea să se mărite cu el. „Mi s-a părut prea bărbat pentru mine”, îmi spuse. Pe deasupra, Bayardo San Román nici măcar nu încercase s-o seducă pe ea, ci îi cuceri familia cu farmecul lui. Angela Vicario n-a uitat niciodată seara aceea de groază când părinţii şi surorile ei mai mari cu bărbaţii lor, adunaţi în salonul casei, au obligat-o să accepte să se mărite cu un bărbat pe care abia îl cunoscuse. Gemenii se ţinură deoparte. „Ni s-a părut că erau treburi femeieşti”, îmi spuse Pablo Vicario. Argumentul hotărâtor al părinţilor a fost că o familie care şi-a purtat modestia cu demnitate n-avea dreptul să dispreţuiască norocul scos în cale de soartă. Angela Vicario abia dacă se încumetă să insinueze că lipsa iubirii era un obstacol, că maică-sa îl şi desfiinţă

doar cu câteva cuvinte:

— Şi dragostea se învaţă.

Spre deosebire de logodnele din vremea aceea care erau lungi şi supravegheate, a lor a ţinut numai patru luni datorită grabei lui Bayardo San Román. N-a fost şi mai scurtă fiindcă Pura Vicario i-a cerut insistent să aştepte până se termină cu doliul din familie. Însă timpul s-a scurs în linişte graţie felului irezistibil în care Bayardo San Román aranja lucrurile. „Într-o seară m-a întrebat ce casă îmi place mai mult”, mi-a povestit Angela Vicario. „Iar eu i-am răspuns, neştiind ce avea de gând, că cea mai frumoasă din sat era vila văduvului Xius.” Şi eu aş fi spus tot aşa. Se afla pe o colină bătută de vânturi, şi de pe terasă se vedea paradisul nemărginit al mlaştinilor acoperite cu anemone violete, şi în zilele senine de vară se putea zări orizontul limpede al Mării Caraibilor şi transatlanticele cu turişti de la Cartagena de Indias. Bayardo San Román se duse chiar în seara aceea la club şi se aşeză la masa văduvului Xius să joace o partidă de domino.

— Domnule, îi spuse, vă cumpăr casa.

— Nu-i de vânzare, răspunse văduvul.

— V-o cumpăr cu tot ce are în ea.

Văduvul Xius îl lămuri cu bunele maniere de odinioară că lucrurile din casă fuseseră cumpărate de soţie într-o viaţă întreagă plină de sacrificii şi că pentru el continuau să fie ca o parte din ea însăşi. „Vorbea din tot sufletul”, mi-a spus doctorul Dionisio Iguarán, care juca împreună cu ei. „Eram încredinţat că prefera să moară decât să vândă o casă unde fusese fericit vreme de peste treizeci de ani.” Şi Bayardo San Román îi înţelese motivele.

— Prea bine, zise. Atunci vindeţi-mi casa goală.

Dar văduvul se ţinu tare până la sfârşitul partidei. După trei seri, Bayardo San Román se întoarse pregătit mai bine la masa de domino.

— Domnule, începu iar. Cât costă casa?

— N-are preţ.

— Spuneţi-mi unul. Oricare.

— Îmi pare râu, Bayardo – zise văduvul – însă voi, tinerii, nu înţelegeţi raţiunile inimii.

Bayardo San Román nu stătu nicio clipă pe gânduri.

— Să zicem cinci mii de pesos, spuse.

— Nu joci corect, îi răspunse văduvul cu demnitatea rănită. Casa asta nu face atât.

— Zece mii, îi spuse Bayardo San Román. Chiar acum, cu banii jos.

Văduvul îl privi cu ochii plini de lacrimi. „Plângea de furie”, îmi spuse doctorul Dionisio Iguarán, care pe lângă medic mai era şi om de litere. „Închipuieşte-ţi: o asemenea sumă la îndemână, şi să fii nevoit să spui «nu» doar dintr-o slăbiciune sufletească". Văduvul Xius rămase fără grai, dar refuză fără şovăire, clătinând din cap.

— Atunci mai faceţi-mi un ultim hatâr, spuse Bayardo San Román. Aşteptaţi-mă aici cinci minute.

Într-adevăr, cinci minute mai târziu se întoarse la club cu pungile cu garnituri de argint şi puse pe masă zece teancuri de hârtii de o mie având încă banderola imprimată de Banca Statului. Văduvul Xius a murit după două luni. „A murit din pricina asta”, spunea doctorul Dionisio Iguarán. „Era mai sănătos ca noi, dar când îl auscultai simţeai cum îi clipocesc lacrimile în inimă.” Pentru că nu numai că-i vânduse casa cu tot ce avea înăuntru, ci l-a mai şi rugat pe Bayardo San Román să-i plătească încetul cu încetul, fiindcă nu-i rămânea niciun cufăr unde să pună atâta bănet.

Nimeni nu s-ar fi gândit şi nici n-a spus nimeni vreodată, că Angela Vicario n-ar fi fecioară. Nu i se mai cunoscuse niciun logodnic şi crescuse împreună cu surorile ei, vegheată riguros de o mamă cu mână de fier. Chiar atunci când mai avea doar două luni până să se mărite, Pura Vicario nu-i îngădui să se ducă singură cu Bayardo San

Román să vadă casa unde aveau să locuiască, ci o însoţise ea şi tatăl orb ca să-i păzească cinstea. „Tot ce-l rugam pe Dumnezeu era să-mi dea curajul să mă omor”, mi-a spus Angela Vicario. „Dar nu mi l-a dat”. Era atât de tulburată încât se hotărâse să-i mărturisească maică-sii adevărul spre a scăpa de chinul acela, dar singurele ei două confidente, care o ajutau să facă flori de pânză la fereastră, o determinară să se răzgândească. „Le-am ascultat orbeşte – mi-a spus – pentru că mă făcuseră să cred că erau experte în a duce de nas bărbaţii.” O asigurară că aproape toate fetele îşi pierdeau fecioria în accidente din copilărie. Îi spuseră stăruitor că până şi soţii cei mai neînduplecaţi se resemnau la orice, cu condiţia să nu afle nimeni. O încredinţară, în sfârşit, că majoritatea bărbaţilor erau atât de speriaţi în noaptea nunţii, că nu erau în stare să facă nimic fără ajutorul femeii, şi la ceasul adevărului nu puteau răspunde de propriile lor acte. „Tot ce cred ei e ceea ce văd pe cearşaf”, i-au spus. Astfel că o învăţară tertipuri de moaşă pentru a se preface că mai are încă ceea ce de fapt pierduse şi pentru a putea etala în prima dimineaţă de femeie proaspăt măritată, desfăcut în plin soare în curtea casei, cearşaful de borangic cu pata cinstei.

Se căsători cu această iluzie. Bayardo San Román, la rândul lui, se însură pesemne cu iluzia de a cumpăra fericirea cu greutatea nemaipomenită a puterii şi averii sale, căci pe măsură ce sporeau planurile legate de sărbătoare îi veneau în minte alte idei delirante, spre a-i da şi mai multă strălucire. Încercă să amâne nunta cu o zi când se anunţă vizita episcopului, pentru ca acesta să-i cunune, însă Angela Vicario se împotrivi. „Adevărul e, mi-a spus, că nu voiam să am binecuvântarea unui om care tăia numai creasta de la cocoşi şi arunca restul la gunoi.” Totuşi, chiar şi fără binecuvântarea episcopului, sărbătoarea căpătă o forţă proprie atât de greu de stăpânit

încât lui Bayardo San Román însuşi îi scăpă din mâini şi ajunse până la urmă un adevărat eveniment public.

Generalul Petronio San Román cu familia sosiră de data aceasta cu vaporul de ceremonie al Congresului Naţional, care rămase ancorat la chei până la sfârşitul petrecerii şi odată cu ei a venit multă lume de vază care a trecut totuşi neobservată în iureşul atâtor chipuri noi. Aduseră atâtea daruri că a fost nevoie să fie restaurată clădirea părăsită a celei dintâi centrale electrice, pentru a le expune pe cele mai frumoase, iar restul fusese dus dintr-odată la fosta casă a văduvului Xius, gata pregătită să-i primească pe tinerii căsătoriţi. Mirelui îi dăruiră un automobil decapotabil cu numele său gravat în caractere gotice sub emblema fabricii. Miresei îi dăruiră o trusă de tacâmuri de aur masiv pentru douăzeci şi patru de invitaţi. Aduseră pe deasupra şi o trupă de dansatori, şi două orchestre de valsuri ce nu se potriviră cu formaţiile locale şi cu nenumăratele *papayeras* şi grupuri de acordeonişti care soseau întruna, atrase de larma petrecerii.

Familia Vicario locuia într-o casă modestă, cu ziduri de cărămidă şi acoperiş din frunze de palmier, care avea la pod două încăperi unde în ianuarie rândunelele intrau să clocească. Avea în faţă o terasă plină aproape în întregime cu glastre de flori, şi o curte mare cu găini slobode şi pomi fructiferi. În fundul curţii, gemenii aveau o crescătorie de porci, cu piatra de sacrificare şi masa de tranşat carnea, care s-a dovedit o sursă bună de venituri pentru familie de când pe Poncio Vicario l-a lăsat vederea. Afacerea fusese iniţiată de Pedro Vicario, dar când acesta a plecat să-şi facă serviciul militar fratele lui a învăţat şi el meseria de parlagiu.

Interiorul casei abia dacă ajungea familiei să locuiască. Din pricina asta cele două surori mai mari încercară să ia cu împrumut altă casă, când şi-au dat seama de dimensiunile petrecerii. „Imaginează-ţi – mi-a spus Angela

Vicario – se gândiseră la casa Plácidei Linero, dar din fericire părinţii noştri se împotriviră cu îndărătnicie, obsedaţi ca totdeauna de povestea că fetele se mărită în bordeiul nostru sau nu se mai mărită deloc.” Aşa că zugrăviră casa în galbenul ei original, îndreptară uşile şi repararară podelele, şi o făcură pe cât era cu putinţă demnă de o nuntă atât de strălucită. Gemenii îşi duseră porcii în altă parte şi dezinfectaseră crescătoria cu var nestins, dar chiar şi aşa s-a văzut că avea să lipsească spaţiu. În cele din urmă, la insistenţa lui Bayardo San Román, doborâră gardul din curte, împrumutară pentru dans casele vecine şi puseră mese de scânduri pentru ca lumea să poată sta jos şi mânca la umbra tamarinzilor.

Singura spaimă neprevăzută o provocă mirele în dimineaţa nunţii, căci veni după Angela Vicario cu o întârziere de două ceasuri, iar ea nu voise să-şi îmbrace rochia de mireasă până nu-l vedea în casă. „Închipuieşte-ţi, mi-a spus, ajunsesem chiar să mă bucur că nu mai soseşte, dar n-aş fi suportat niciodată să mă lase baltă gata îmbrăcată” Prudenţa ei păru firească, deoarece nu exista o ruşine mai mare pentru o fată decât să fie părăsită în rochie de mireasă.

În schimb, faptul că Angela Vicario îndrăznise să-şi pună vălul şi cununa de lămâiţă fără a fi fecioară avea să fie interpretat mai apoi ca o pângărire a simbolurilor neprihănirii. Mama a fost singura care a considerat drept act de curaj faptul că şi-a jucat cărţile măsluite până la sfârşit. „Pe vremea aceea, mi-a explicat, Dumnezeu înţelegea lucrurile astea” Dimpotrivă, nimeni n-a aflat încă cu ce cărţi jucase Bayardo San Román.

Din momentul în care apăru în sfârşit, cu redingotă şi joben, şi până a fugit din vâltoarea dansului cu făptura chinurilor sale, a întruchipat imaginea desăvârşită a mirelui fericit.

Şi niciodată nu s-a aflat cu ce cărţi jucase Santiago

Nasar. Eu am stat cu el tot timpul la biserică şi la petrecere, împreună cu Cristo Bedoya şi cu fratele meu Luis Enrique, şi niciunul dintre noi n-a observat nici cea mai mică schimbare în felul lui de a fi. Am fost nevoit să repet asta în multe rânduri, căci toţi patru copilăriserăm laolaltă, la şcoală şi apoi în aceeaşi bandă în vacanţe, şi nimeni nu credea că vreunul dintre noi am putea avea un secret fără să ni-l împărtăşim, şi mai cu seamă un secret atât de mare.

Santiago Nasar era un bărbat petrecăreţ, şi bucuria lui cea mare a trăit-o în ajunul morţii, socotind cât costase nunta. Aprecie că în biserică puseseră ornamente florale de o valoare egală cu cea a paisprezece înmormântări de clasa întâi. Această precizie avea să mă urmărească ani în şir, fiindcă Santiago Nasar îmi spusese adesea că mirosul florilor în spaţii închise avea pentru el o legătură imediată cu moartea, şi în ziua aceea mi-o repetă, îndată ce am intrat în biserică. „Nu vreau flori la înmormântarea mea”, îmi zise, fără să-i treacă prin minte că eu va trebui să mă ocup a doua zi să nu i se aducă flori. Pe drumul de la biserică la casa familiei Vicario făcu socoteala ghirlandelor multicolore cu care fuseseră împodobite străzile, calculă cheltuielile pentru muzică şi focurile de artificii, şi chiar şi pentru ploaia de boabe de orez cu care am fost primiţi la petrecere. În zăpuşeala de la amiază tinerii căsătoriţi trecură pe la toate mesele din curte. Bayardo San Román se împrietenise la cataramă cu noi, ajungând camarad de pahar, cum se spunea pe atunci, şi părea că se simte foarte la largul lui la masa noastră. Angela Vicario, fără vălul şi cununa de mireasă şi cu rochia de atlaz îmbibată de sudoare, căpătase pe neaşteptate înfăţişarea de femeie căsătorită. Santiago Nasar calcula, şi i-o spuse lui Bayardo San Román, că nunta costase până în momentul acela cam nouă mii de pesos. A fost limpede că ea a luat-o drept o impertinenţă. „Mama mă învăţase că niciodată nu se cade

să vorbeşti de bani de faţă cu lume străină”, mi-a spus. Bayardo San Román, în schimb, a primit spusele acelea foarte bine dispus şi chiar cu o anume trufie.

— Cam aşa, zise, dar suntem abia la început. La sfârşit va fi aproape de două ori pe atât.

Santiago Nasar şi-a propus să verifice totul până la cel de pe urmă bănuţ, şi viaţa i-a lăsat tocmai timpul necesar s-o facă. Într-adevăr, cu ultimele cifre pe care Cristo Bedoya i le dădu a doua zi în port, cu patruzeci şi cinci de minute înainte de a muri, constată că pronosticul lui Bayardo San Román fusese exact.

Eu nu păstram decât o amintire foarte confuză despre petrecere, înainte de a mă fi hotărât s-o recompun din crâmpeie din memoria celorlalţi. Ani de-a rândul s-a vorbit la noi acasă că tata începuse să cânte iar la vioară ca în tinereţe în cinstea mirilor, că sora mea călugăriţa a dansat un *merengue* îmbrăcată în rasă, şi că doctorul Dionisio Iguarán, văr primar cu mama, reuşise să plece cu vaporul oficial ca să nu fie aici a doua zi, când avea să sosească episcopul. În cursul cercetărilor pentru această cronică am adunat nenumărate fapte marginale, între care şi amintirea de neşters a surorilor lui Bayardo San Román, ale căror rochii de catifea cu mari aripi de fluturi, prinse cu clame de aur pe umeri, atraseră privirile mai mult decât panaşul şi platoşa de medalii a părintelui lor. Mulţi îşi aminteau că în vâltoarea petrecerii i-am propus lui Mercedes Barcha să se mărite cu mine, cu toate că abia terminase şcoala primară, aşa cum ea însăşi mi-a adus aminte când ne-am căsătorit, paisprezece ani mai târziu. Imaginea cea mai vie pe care am păstrat-o din acea duminică nedorită este cea a bătrânului Poncio Vicario, aşezat singur pe un scăunel în mijlocul curţii. Îl puseseră acolo poate cu gândul că era locul de onoare, şi invitaţii se tot loveau de el, îl confundau cu altcineva, îl mutau mai încolo ca să nu-i deranjeze, iar el îşi clătina în toate părţile

capul nins, cu o expresie rătăcită de om care orbise de foarte curând, răspunzând la întrebări ce nu erau pentru el şi la scurte saluturi pe care nu i le adresa nimeni, fericit în cercul uitării lui, cu cămaşa ţeapănă de scrobeală şi cu bastonul din lemn de *guayacán* pe care i-l cumpăraseră pentru sărbătoare.

Partea oficială s-a terminat la şase după-amiaza, când şi-au luat rămas bun invitaţii de onoare. Vaporul a ridicat ancora cu luminile aprinse, lăsând în urmă zvon de valsuri la pianolă şi, preţ de o clipă, am plutit în derivă peste un abis de incertitudini, până când ne-am recunoscut unii pe alţii şi ne-am cufundat în hăţişul petrecerii. Tinerii căsătoriţi îşi făcură apariţia puţin mai târziu în automobilul decapotabil, croindu-şi cu greu drumul prin tumultul acela. Bayardo San Román aprinse artificii, bău rachiu din sticlele pe care i le întindea mulţimea şi se dădu jos din maşină cu Angela Vicario ca să se prindă în hora celor care jucau *cumbiamba.* În cele din urmă, ne porunci să dansăm mai departe pe cheltuiala lui, cât ne ţineau puterile şi-şi duse soţia îngrozită către casa visurilor lui, acolo unde văduvul Xius fusese atât de fericit.

Petrecerea se împrăştie în crâmpeie pe la miezul nopţii şi rămase deschisă doar prăvălia Clotildei Armenta, la marginea pieţei. Santiago Nasar şi cu mine, împreună cu fratele meu Luis Enrique şi cu Cristo Bedoya, ne-am dus la casa preamilostivă ţinută de María Alejandrina Cervantes. Se perindară pe acolo, între mulţi alţii, şi fraţii Vicario şi băură cu noi şi cântară cu Santiago Nasar cu cinci ore înainte de a-l omorî. Mai stăruiau pesemne frânturi răzleţe ale petrecerii iniţiale, căci de pretutindeni răzbăteau în rafale până la noi melodii şi certuri îndepărtate şi se tot auziră, mereu mai triste, cu foarte puţin înainte ca vaporul în care sosea episcopul să le acopere cu urletul său.

Pura Vicario i-a povestit mamei că se culcase pe la unsprezece noaptea, după ce fetele cele mari o ajutaseră

să facă puţină ordine în prăpădul de după nuntă. Cam pe la zece, când mai rămăseseră câţiva beţivi cântând încă în curte, Angela Vicario trimisese pe cineva să-i aducă un geamantănaş cu lucruri personale care se afla în dulapul din dormitor, iar ea a vrut să-i dea şi un geamantan cu haine de schimb, însă mesagerul era grăbit. Dormea dusă când se auziră bătăi în uşă. „Au fost trei bătăi foarte încet, i-a povestit mamei, dar aveau acel ceva ciudat ce prevesteşte o nenorocire.” I-a povestit că deschisese uşa fără să aprindă lampa ca să nu trezească pe nimeni şi l-a văzut pe Bayardo San Román în lumina felinarului din stradă, cu cămaşa de mătase descheiată şi pantalonii fantezi prinşi cu bretele. „Avea culoarea aceea verde din vise”, i-a spus Pura Vicario mamei. Angela Vicario stătea în umbră, astfel încât n-a apucat s-o vadă decât atunci când Bayardo San Román o înşfăcă de braţ şi o trase la lumină. Avea rochia de atlaz făcută ferfeniţă şi era înfăşurată până la talie într-un prosop. Pura Vicario crezu că se răsturnaseră cu maşina şi zăceau morţi în fundul prăpastiei.

— Maică Precistă! zise îngrozită. Răspundeţi-mi dacă mai sunteţi pe lumea asta!

Bayardo San Román nu intră, ci-şi împinse uşurel soţia înăuntru, fără un cuvânt. Apoi o sărută pe Pura Vicario pe obraz şi-i vorbi cu un glas plin de amărăciune, dar cu nespusă duioşie:

— Mulţumesc pentru toate, mamă, îi spuse. Dumneata eşti o sfântă.

Numai Pura Vicario a ştiut ce-a făcut în ceasurile următoare şi s-a dus în mormânt cu taina ei. „Tot ce îmi amintesc e că mă ţinea de păr cu o mână şi mă lovea cu cealaltă, cu atâta furie încât am crezut că o să mă omoare”, mi-a povestit Angela Vicario. Dar până şi asta a făcut-o atât de tainic, că bărbatul şi fetele mai mari, care dormeau în celelalte camere, nu-şi dădură seama de nimic

până în zori, când dezastrul se sfârşise.

Gemenii se întoarseră acasă puţin înainte de trei, chemaţi în mare grabă de mama lor. O găsiră pe Angela Vicario zăcând cu faţa în jos pe o canapea din sufragerie, cu chipul învineţit de lovituri, dar încetase să mai plângă. „Nu-mi mai era frică”, mi-a spus. „Dimpotrivă, mă simţeam ca şi cum în sfârşit mi se luase de pe suflet o piatră de mormânt şi nu doream decât să se termine totul cât mai repede ca să mă trântesc în pat să dorm.” Pedro Vicario, cel mai hotărât dintre fraţi, o luă pe sus de mijloc şi o aşeză pe masa din sufragerie.

— Haide, fetiţo, îi zise, tremurând de furie. Spune-ne cine a fost.

Ea abia dacă zăbovi cât a fost nevoie să rostească numele. Îl căută în negură, îl găsi de la bun început printre atâtea şi atâtea nume ce se confundau de pe lumea aceasta şi de pe cealaltă şi-l înfipse în perete cu săgeata-i fără greş, ca pe un fluture a cărui soartă fusese hotărâtă dintotdeauna.

— Santiago Nasar, spuse.

AVOCATUL susţinu teza omorului în legitimă apărare a onoarei, care a fost acceptată de tribunal, şi gemenii declarară la sfârşitul procesului că ar fi făcut-o din nou, de mii de ori, din aceleaşi motive. Ei înşişi au fost cei care au întrevăzut argumentul apărării, din momentul în care s-au predat în faţa bisericii, îndată după crimă. Năvăliră gâfâind în casa parohială, urmăriţi îndeaproape de un grup de arabi înfierbântaţi, şi puseră cuţitele cu lama curată pe masa părintelui Amador. Amândoi erau sfârşiţi de chinul crunt al morţii şi aveau hainele şi braţele ude şi faţa mânjită de sudoare şi sânge încă proaspăt, însă parohul îşi amintea că predarea lor a fost un act de mare demnitate.

— L-am omorât cu bună ştiinţă, spuse Pedro Vicario, dar suntem nevinovaţi.

— Poate în faţa lui Dumnezeu – spuse părintele Amador.

— În faţa lui Dumnezeu şi în faţa oamenilor – răspunse Pablo Vicario. A fost o problemă de onoare.

Mai mult: la reconstituirea faptelor simulară o înverşunare mult mai necruţătoare decât fusese în realitate, până într-atât încât a fost nevoie să se repare din fondurile publice poarta principală a casei Plácidei Linero, făcută ţăndări de atâtea lovituri de cuţit. La penitenciarul din Riohacha, unde au stat trei ani aşteptând judecata, fiindcă nu aveau cu ce plăti cauţiunea de libertate condiţionată, deţinuţii mai vechi îşi aminteau de ei datorită firii lor bune şi spiritului de camaraderie, dar n-au observat niciodată vreun semn de căinţă. Cu toate acestea, se părea că fraţii Vicario n-au făcut de fapt nimic din ce se cuvenea pentru a-l omorî pe Santiago Nasar cât mai repede şi în taină, ci au făcut imposibilul pentru ca cineva să-i împiedice să-l omoare, dar n-au izbutit.

Aşa cum mi-au spus chiar ei, mulţi ani mai târziu, începuseră prin a-l căuta în casa Mariei Alejandrina Cervantes, unde rămăseseră împreună cu el până la ora două. Amănuntul acesta, ca multe altele, n-a fost reţinut în

dosarul de instrucţie. În realitate, Santiago Nasar nu mai era acolo în momentul în care gemenii spun că s-au dus să-l caute, deoarece plecaserăm să facem un tur de serenade pe străzi, însă oricum nu e sigur că s-ar fi dus cu adevărat după el. „Niciodată n-ar mai fi plecat ei de aici”, mi-a spus María Alejandrina Cervantes şi cunoscând-o atât de bine nu m-am îndoit în veci de vorbele ei. În schimb, s-au dus să-l aştepte la Clotilde Armenta, unde ştiau că avea să se perinde jumătate de sat în afară de Santiago Nasar. „Era singurul local deschis”, au declarat judecătorului de instrucţie. „Mai curând sau mai târziu, trebuia să apară de undeva”, mi-au spus ei, după ce au fost achitaţi. Însă toată lumea ştia că poarta principală a casei Plácidei Linero rămânea ferecată pe dinăuntru, chiar şi în timpul zilei şi că Santiago Nasar avea mereu la el cheile de la poarta din spate. Pe acolo a intrat, într-adevăr, întorcându-se acasă, în vreme ce gemenii Vicario îl aşteptau de mai bine de un ceas în partea cealaltă şi dacă apoi a ieşit pe poarta dinspre piaţă când s-a dus în întâmpinarea episcopului, a făcut-o dintr-un motiv atât de neprevăzut că nici măcar judecătorul de instrucţie n-a reuşit să-l înţeleagă.

Niciodată nu s-a pomenit o moarte mai anunţată. După ce sora le-a dezvăluit numele, gemenii Vicario trecură pe la depozitul crescătoriei de porci unde îşi ţineau uneltele de măcelărie şi aleseră două cuţite, cele mai bune: unul de înjunghiat, lung de zece degete şi lat de două şi jumătate şi altul de tăiat, lung de şapte şi lat de un deget şi jumătate. Le înfăşurară într-o cârpă şi se duseră să le ascută la târgul de carne, unde abia începeau să deschidă câteva tarabe. Cei dintâi clienţi erau puţini, totuşi douăzeci şi două de persoane declarară că auziseră tot ce au vorbit ei şi cu toţii au avut impresia că au făcut-o numai şi numai pentru a fi auziţi. Faustino Santos, un măcelar prieten de-al lor, i-a văzut intrând la trei şi douăzeci, când abia îşi deschisese taraba cu măruntaie, şi n-a priceput ce căutau

ei într-o zi de luni atât de devreme şi pe deasupra îmbrăcaţi cu costumele de postav închise la culoare de la nuntă. Se obişnuise să-i vadă vinerea, dar puţin mai târziu şi cu şorţurile de piele pe care şi le puneau pentru tăiere. „Am crezut că erau atât de beţi, mi-a spus Faustino Santos, că încurcaseră nu numai ora, ci şi ziua.” Le aduse aminte că era luni.

— Cine n-o ştie, prostule, îi răspunse netulburat Pablo Vicario. Am venit doar ca să ne ascuţim cuţitele.

Le ascuţiră la tocilă, aşa cum făceau totdeauna: Pedro ţinând cele două cuţite şi punându-le pe rând pe piatră, iar Pablo învârtind manivela. În acest timp stăteau de vorbă cu ceilalţi măcelari despre nunta de pomină. Unii li s-au plâns că nu-şi primiseră porţia de tort, deşi erau camarazi de breaslă, şi ei le-au făgăduit că or să le-o aducă mai târziu. La sfârşit, făcură să şuiere cuţitele pe piatră, iar Pablo şi l-a ridicat pe al său în lumină ca să-i sclipească lama de oţel.

— Ne ducem să-l omorâm pe Santiago Nasar, spuse.

Faima lor de oameni de treabă era atât de bine întemeiată, încât nimeni nu-i luă în seamă. „Ne-am gândit că erau aiureli de beţivani”, declarară mai mulţi măcelari, la fel ca Victoria Guzmán şi ca atâţia alţii care i-au văzut mai târziu. I-am întrebat odată pe măcelari dacă meseria lor nu scotea la iveală o anume predispoziţie de a ucide o fiinţă omenească. Protestară: „Când sacrifici o vită, nu te încumeţi s-o priveşti în ochi.” Unul dintre ei mi-a mărturisit că nu putea să mănânce din carnea animalului căruia îi tăia gâtul. Altul mi-a spus că n-ar fi în stare să taie o vacă pe care o ştia dinainte, şi mai ales dacă a băut din laptele ei. Le-am reamintit că fraţii Vicario tăiau porcii pe care îi creşteau chiar ei şi pe care îi ştiau atât de bine că îi deosebeau după nume. „E adevărat, îmi răspunse unul, dar luaţi seama că nu le puneau nume de oameni, ci de flori.” Faustino Santos a fost singurul care a desluşit o licărire de

adevăr în ameninţarea lui Pablo Vicario şi l-a întrebat în glumă de ce trebuiau să-l omoare tocmai pe Santiago Nasar, când erau atâţia bogătani care meritau să moară înainte.

— Santiago Nasar ştie el de ce, îi răspunse Pedro Vicario.

Faustino Santos mi-a povestit că rămăsese cu îndoiala în suflet şi a vorbit cu un poliţist care a venit puţin mai târziu să cumpere o livră de ficat pentru micul dejun al primarului. După cum stă scris în dosar, poliţistul se numea Leandro Pornoy şi a murit peste un an împuns de un taur în jugulară în timpul sărbătorilor patronale. Astfel încât n-am putut sta de vorbă niciodată cu el, însă Clotilde Armenta îmi confirmă că a fost prima persoană care a intrat la ea în prăvălie, când gemenii Vicario se aşezaseră acolo în aşteptare.

Clotilde Armenta îşi înlocuise tocmai bărbatul la tejghea. Aşa făceau de obicei. Prăvălia vindea lapte în zori şi alimente peste zi şi de la şase seara se transforma în cârciumă. Clotilde Armenta deschidea la trei şi jumătate dimineaţa. Bărbatul ei, don Rogelio de la Flor, om tare cumsecade, se ocupa de cârciumă până la ora închiderii. În noaptea aceea însă au fost atâţia clienţi rătăciţi de la nuntă, încât se culcă după ora trei fără să mai închidă, iar Clotilde Armenta se sculase mai devreme ca în alte rânduri, pentru că voia să termine de vândut laptele înainte de sosirea episcopului.

Fraţii Vicario intrară la patru şi zece. La ora aceea nu se mai vindeau decât alimente, dar Clotilde Armenta le-a dat o sticlă de rachiu de trestie, nu numai pentru că ţinea la ei, ci şi fiindcă le era foarte recunoscătoare pentru bucata de tort de la nuntă pe care i-o trimiseseră. Băură toată sticla din două înghiţituri prelungi, însă nu se mişcară din loc. „Erau ca de pe altă lume – mi-a spus Clotilde Armenta – şi nu-şi mai puteau veni în fire nici de-ar fi băut gaz.” Îşi

scoaseră apoi hainele de postav, le puseră cu mare grijă pe spătarul scaunelor şi mai cerură o sticlă. Aveau cămaşa pătată de sudoare uscată, iar barba crescută de o zi le dădea o înfăţişare cruntă. Băură cea de a doua sticlă mai încet, stând jos, privind stăruitor spre casa Plácidei Linero, de pe trotuarul de peste drum, unde ferestrele erau tot neluminate. Cea mai mare de la balcon era de la dormitorul lui Santiago Nasar. Pedro Vicario o întrebă pe Clotilde Armenta dacă văzuse lumină la fereastra aceea şi ea îi răspunse că nu, dar interesul acesta i se păru tare ciudat.

— I s-a întâmplat ceva? întrebă.

— Nimic, îi răspunse Pedro Vicario. Atât doar că îl căutăm ca să-l omorâm.

Răspunsul a fost atât de spontan încât ei nu i-a venit să creadă că ar fi adevărat Dar şi-a dat seama că gemenii aveau două cuţite de parlagiu înfăşurate în cârpe de bucătărie.

— Şi se poate şti de ce vreţi să-l omorâţi atât de devreme? întrebă.

— Ştie el de ce, răspunse Pedro Vicario.

Clotilde Armenta îi cercetă cu luare aminte. Îi cunoştea atât de bine încât îi putea deosebi, mai ales după ce Pedro Vicario se întorsese din armată. „Păreau doi copii”, mi-a spus. Şi chiar gândul acesta o sperie, căci întotdeauna a crezut că numai copiii sunt în stare de orice. Aşa că se grăbi să termine de aranjat bidoanele cu lapte şi se duse să-şi trezească bărbatul pentru a-i povesti ce se întâmplă în prăvălie. Don Rogelio de la Flor o ascultă pe jumătate adormit.

— Nu fi proastă, îi spuse, ăştia nu omoară pe nimeni şi mai ales un bogătan.

Când Clotilde Armenta se întoarse în prăvălie, gemenii discutau cu poliţistul Leandro Pornoy, care venise după lapte pentru primar. Nu auzi ce vorbeau, dar bănui că îi

spuseseră ceva despre intenţia lor, după felul în care acesta se uita la cuţite când a plecat.

Colonelul Lázaro Aponte se sculase cu puţin înainte de patru. Tocmai terminase cu bărbieritul când poliţistul Leandro Pornoy îi dezvălui ce aveau de gând fraţii Vicario. Pusese capăt la atâtea certuri între prieteni cu o seară în urmă, că nu s-a mai grăbit şi pentru asta. Se îmbrăcă în linişte, îşi făcu de mai multe ori lavaliera până îi ieşi fără cusur şi-şi atârnă la gât scapularul Congregaţiei Fecioarei Maria pentru a-l întâmpina pe episcop. Pe când îşi lua micul dejun, nişte tocăniţă de ficat cu felii de ceapă, nevastă-sa îi povesti foarte agitată că Bayardo San Román o adusese înapoi la părinţi pe Angela Vicario, însă el n-o luă deloc aşa de dramatic.

— Sfinte Dumnezeule! spuse în glumă, ce-o să creadă episcopul?

Totuşi, înainte de a-şi termina micul dejun, îşi aduse aminte de ceea ce tocmai îi spusese ordonanţa, alătură cele două veşti şi descoperi imediat că se potriveau exact ca două piese dintr-un puzzle. O porni atunci spre piaţă pe strada portului nou, ale cărei case începeau să se însufleţească din pricina sosirii episcopului. „Îmi amintesc precis că era aproape cinci şi se pornise ploaia”, îmi spuse colonelul Lázaro Aponte. Pe drum, trei oameni l-au oprit pentru a-i povesti în taină că fraţii Vicario îl aşteptau pe Santiago Nasar ca să-l omoare, dar numai unul a ştiut să-i spună şi unde se aflau.

I-a găsit în prăvălia Clotildei Armenta. „Când i-am văzut m-am gândit că nu erau decât vorbe în vânt – mi-a spus cu logica-i particulară – fiindcă nu erau atât de beţi cum credeam” Nici măcar nu-i întrebă despre intenţiile lor, ci le luă cuţitele şi-i trimise la culcare. Se purta cu ei cu aceeaşi mulţumire de sine cu care îşi liniştise soţia îngrijorată.

— Ia gândiţi-vă, le zise, ce o să spună episcopul dacă vă găseşte în halul ăsta!

Ei plecară. Dar Clotilde Armenta a mai suferit o dezamăgire din pricina uşurătăţii primarului, căci socotea că trebuia să-i aresteze pe gemeni până se limpezesc lucrurile. Colonelul Aponte îi arătă cuţitele ca pe un argument definitiv.

— N-au acum cu ce să mai omoare pe nimeni, spuse.

— Nu-i vorba de asta, zise Clotilde Armenta, ci de a-i scăpa pe sărmanii băieţi de cumplita obligaţie care îi copleşeşte.

Căci ea înţelesese totul. Avea certitudinea că fraţii Vicario nu erau atât de dornici să-şi execute sentinţa, cât mai cu seamă să găsească pe cineva care să le facă hatârul de a-i împiedica. Dar colonelul Aponte avea conştiinţa împăcată.

— Nu e nimeni arestat doar din pricina unor bănuieli, zise. Acum trebuie să-l prevenim pe Santiago Nasar şi cu asta s-a terminat.

Clotilde Armenta avea să-şi aducă veşnic aminte că aspectul bondoc al colonelului Aponte îi dădea impresia unei anume amărăciuni, eu în schimb îl consideram un om fericit, deşi puţin cam aiurit datorită practicării de unul singur a spiritismului învăţat prin corespondenţă. Comportarea sa din acea zi de luni a fost dovada nedezminţită a uşurătăţii lui. Într-adevăr, nu-şi mai aminti de Santiago Nasar până când nu-l văzu în port şi atunci se felicită pentru că luase hotărârea potrivită.

Fraţii Vicario şi-au mărturisit intenţia la mai bine de douăsprezece persoane care veniseră să cumpere lapte şi acestea o răspândiseră peste tot înainte de ora şase. Clotildei Armenta i se părea cu neputinţă să nu se fi aflat şi în casa de peste drum. Credea că Santiago Nasar nu era acasă, deoarece n-a văzut lumina aprinsă la dormitor şi a rugat pe cine a putut să-l prevină îndată ce l-ar vedea. I-a trimis vorbă chiar şi părintelui Amador, prin novicea de serviciu care a venit să cumpere lapte pentru călugăriţe.

După ora patru, când văzu lumină în bucătăria din casa Plácidei Linero, îi trimise un ultim mesaj urgent Victoriei Guzmán prin cerşetoarea care venea în fiecare zi să ceară lapte de pomană. Când vaporul episcopului a început să urle, aproape toată lumea se sculase ca să-l întâmpine. Erau puţini cei care nu ştiau că gemenii Vicario îl aşteptau pe Santiago Nasar să-l omoare şi pe deasupra lumea cunoştea de-a fir-a-păr şi motivul.

Clotilde Armenta nu terminase încă de vândut tot laptele, când fraţii Vicario se întoarseră cu alte două cuţite înfăşurate în ziare. Unul era de înjunghiat, cu o lamă ruginită şi tare, lungă de douăsprezece degete şi lată de trei şi fusese făcut de Pedro Vicario dintr-o pânză de ferăstrău, într-o vreme când nu se vindeau cuţitele nemţeşti din cauza războiului. Celălalt era mai scurt, dar lat şi încovoiat. Judecătorul de instrucţie l-a desenat în dosar, poate pentru că nu l-a putut descrie şi s-a hazardat să afirme că părea un iatagan în miniatură. Cu aceste cuţite s-a săvârşit crima şi amândouă erau rudimentare şi foarte uzate.

Faustino Santos n-a putut înţelege ce se întâmplase. „Veniră din nou să ascută cuţitele – îmi spuse — şi strigară iar ca să audă toată lumea că se duceau să-i scoată maţele lui Santiago Nasar, astfel încât mi-am zis că făceau pe nebunii, mai ales fiindcă n-am luat aminte la cuţite şi am crezut că erau tot aceleaşi” De data asta, totuşi, Clotilde Armenta şi-a dat seama îndată ce i-a văzut că nu mai erau la fel de hotărâţi ca înainte.

De fapt, avuseseră prima neînţelegere. Nu numai că erau mult mai diferiţi pe dinăuntru decât păreau pe dinafară, dar în situaţii grele dovedeau firi cu totul opuse. Noi, prietenii lor, constataserăm acest lucru încă din şcoala primară. Pablo Vicario era mai mare cu şase minute decât fratele lui şi a fost mai plin de imaginaţie şi mai hotărât până în adolescenţă. Pedro Vicario mi s-a părut

întotdeauna mai sentimental şi tocmai de aceea mai autoritar. La douăzeci de ani se prezentară împreună să-şi facă armata, dar Pablo Vicario a fost scutit fiind capul familiei. Pedro Vicario făcu cele unsprezece luni de serviciu militar în patrulele de ordine publică. Regimul de cazarmă, agravat de frica de moarte, i-a desăvârşit vocaţia de a conduce şi obişnuinţa de a decide pentru fratele lui. Se întoarse cu o blenoragie cazonă care rezistă la metodele cele mai brutale ale medicinei militare şi la injecţiile cu arsenic şi spălăturile cu hipermanganat ale doctorului Dionisio Iguarán. Numai la închisoare izbutiră să-l vindece. Noi, prietenii lui, eram cu toţii de părere că Pablo Vicario dovedi brusc o dependenţă ciudată de frate mai mic atunci când Pedro Vicario se întoarse cu un suflet înăsprit de armată şi cu noul obicei de a-şi ridica iute cămaşa spre a arăta oricui voia să vadă cicatricea unei răni de glonţ cu firele încă în ea în coasta stângă. Ajunse chiar să simtă un fel de fervoare faţă de blenoragia de bărbat adevărat pe care fratele său o afişa ca pe o decoraţie de război.

Pedro Vicario, după propria-i declaraţie, a fost cel care a luat hotărârea de a-l omorî pe Santiago Nasar, la început fratele lui nefăcând altceva decât să-l urmeze. Dar tot el a fost cel care a socotit că şi-au îndeplinit obligaţia, când primarul i-a dezarmat, şi atunci Pablo Vicario preluă comanda. Niciunul din ei nu menţionă această divergenţă în declaraţie. Însă Pablo Vicario mi-a confirmat în mai multe rânduri că nu i-a fost uşor să-şi convingă fratele cu privire la hotărârea definitivă. Poate n-a fost în realitate decât un val de panică, dar fapt este că Pablo Vicario a intrat singur în crescătoria de porci în căutarea celorlalte două cuţite, pe când fratele agoniza chinuindu-se la fiecare picătură să urineze sub tamarinzi. „Fratele meu n-a ştiut niciodată ce înseamnă asta”, mi-a spus Pedro Vicario la unica noastră întrevedere. „Parcă urinam sticlă pisată.”

Pablo Vicario l-a găsit strângând încă pomul în braţe când se întoarse cu cuţitele. Durerea îl făcea să simtă o sudoare rece – îmi zise – şi încercă să-mi spună să mă duc eu singur, deoarece el nu era în stare să omoare pe nimeni.” Se aşeză la una din mesele lungi de scânduri pe care le puseseră sub copaci pentru ospăţul de nuntă şi îşi dădu jos pantalonii până la genunchi. „A stat aproape o jumătate de oră schimbându-şi bandajul cu care îşi înfăşura socoteala”, îmi spuse Pablo Vicario. În realitate, n-a zăbovit decât zece minute, dar a fost ceva atât de anevoios şi de enigmatic pentru Pedro Vicario încât i s-a părut un nou tertip de-al fratelui său ca să tragă de timp până când se crăpa de ziuă. Aşa că i-a pus cuţitul în mână şi l-a luat aproape cu forţa în căutarea cinstei pierdute a surorii lor.

— N-avem nicio scăpare, îi zise; e ca şi cum s-ar fi şi întâmplat.

Ieşiră pe poarta mare a crescătoriei cu cuţitele neînfăşurate, urmăriţi de larma câinilor de prin curţi. Începea să se lumineze. „Nu ploua”, îşi amintea Pablo Vicario. „Dimpotrivă, îşi amintea Pedro: bătea vântul dinspre mare şi stelele puteau fi încă numărate pe degete.”

Vestea ajunsese pe atunci să se răspândească atât de mult, astfel încât Hortensia Baute deschise poarta chiar în clipa când treceau prin dreptul casei ei şi a fost prima care l-a plâns pe Santiago Nasar. „Am crezut că-l şi omorâseră, mi-a spus, căci am văzut cuţitele în lumina felinarului şi mi s-a părut că picura sânge de pe ele.” Una din puţinele case de pe strada aceea pierdută care mai erau deschise era cea a Prudenciei Cotes, logodnica lui Pablo Vicario. Ori de câte ori gemenii treceau pe acolo la ora aceea, mai cu seamă vinerea când se duceau la târg, intrau să bea cea dintâi cafea a zilei, împinseră poarta din curte, urmaţi de câinii care îi recunoscuseră în penumbra zorilor şi-o salutară pe mama Prudenciei Cotes în bucătărie. Cafeaua nu era încă gata.

— O lăsăm pe mai târziu, spuse Pablo Vicario, acum suntem grăbiţi.

— Îmi închipui, băieţii mei, spuse ea: onoarea nu aşteaptă.

Dar oricum aşteptară şi atunci Pedro Vicario a fost cel care s-a gândit că fratele lui pierdea timpul dinadins. În vreme ce ei îşi beau cafeaua, Prudencia Cotes, în floarea adolescenţei, intră în bucătărie cu un teanc de ziare vechi ca să înteţească focul din vatră. „Ştiam ce aveau de gând – mi-a spus – şi nu numai că eram de acord, dar nici nu m-aş fi măritat vreodată cu el dacă nu-şi făcea bărbăteşte datoria.” Înainte de a ieşi din bucătărie, Pablo Vicario îi luă câteva ziare şi le dădu fratelui să înfăşoare în ele cuţitele. Prudencia Cotes stătu şi aşteptă în bucătărie până i-a văzut dispărând pe poarta din curte şi a aşteptat mai departe vreme de trei ani, fără o clipă de descurajare, până când Pablo Vicario a ieşit din închisoare şi i-a devenit soţ pentru toată viaţa.

— Aveţi mare grijă, le spuse.

Astfel încât Clotilde Armenta avea dreptate când i se păru că gemenii nu mai erau atât de hotărâţi ca înainte şi le servi o sticlă de rachiu tare ca focul cu speranţa să-i dea gata. „În ziua aceea mi-am dat seama – îmi spuse – de cât de singure suntem pe lume noi femeile!” Pedro Vicario o rugă să-i împrumute instrumentele de bărbierit ale bărbatului ei şi ea îi aduse pămătuful, săpunul, oglinda portabilă şi aparatul cu lamă nouă, însă el s-a ras cu cuţitul de înjunghiat. Clotilde Armenta socotea că aceasta a fost culmea bărbăţiei. „Părea un tip dur de prin filme”, mi-a spus. Totuşi, el mi-a explicat mai târziu, şi era adevărat, că la armată învăţase să se radă cu briciul şi niciodată n-a mai putut face altfel. La rândul lui fratele se bărbieri mai modest cu aparatul împrumutat de la don Rogelio de la Flor. În cele din urmă îşi băură sticla în linişte, foarte încet, uitându-se cu aerul năuc al celor care n-au închis un

ochi toată noaptea la fereastra cu lumina stinsă de la casa de peste drum, în vreme ce se tot perindau pretinşi clienţi cumpărând lapte de care n-aveau nevoie şi întrebând de alimente inexistente, numai pentru a vedea dacă era adevărat că-l aşteptau pe Santiago Nasar ca să-l omoare.

Fraţii Vicario n-aveau să mai vadă cum se aprinde lumina la fereastra aceea. Santiago Nasar intră la el acasă la patru şi douăzeci, dar n-a trebuit să aprindă lampa ca să ajungă în camera lui pentru că becul de pe scară nu se stingea toată noaptea. Se trânti în pat pe întuneric, cu hainele pe el, căci nu mai avea decât un ceas de dormit, şi aşa l-a găsit Victoria Guzmán când a urcat să-l trezească pentru a se duce să-l întâmpine pe episcop. Stătuserăm împreună în casa Mariei Alejandrina Cervantes până după ora trei, chiar când ea a dat drumul muzicanţilor şi a stins luminile din curtea unde se dansa, pentru ca mulatrele ei dătătoare de plăcere să se ducă la culcare singure să se odihnească. De trei zile şi trei nopţi lucrau fără răgaz, mai întâi ocupându-se în taină de invitaţii de onoare de la nuntă şi apoi dezlănţuindu-se fără nicio stavilă cu noi, cei pe care petrecerea îi lăsase nesatisfăcuţi. María Alejandrina Cervantes, despre care spuneam că avea să doarmă o singură dată, când o să moară, a fost femeia cea mai elegantă şi cea mai drăgăstoasă pe care am cunoscut-o în viaţa mea şi cea mai generoasă în pat, însă şi cea mai severă. Se născuse şi crescuse aici, şi aici îşi ducea zilele, într-o casă cu uşile deschise cu mai multe camere de închiriat şi o curte imensă de dans, cu lampioane cumpărate prin bazarele chinezeşti din Panamaribo. Ea a fost cea care a dat gata virginitatea generaţiei mele. Ne-a învăţat mult mai multe decât trebuia să ştim, dar mai cu seamă ne-a învăţat că nu-i pe lume loc mai trist decât un pat pustiu. Santiago Nasar şi-a pierdut capul de cum a văzut-o prima oară. Eu i-am atras atenţia: „Şoim ce la pasăre măiastră râvneşti, multe primejdii ai să ocoleşti”.

Dar el nu m-a ascultat, fascinat de şuierele himerice ale Mariei Alejandrina Cervantes. Ea a fost pasiunea lui nebună, cea care l-a învăţat la cincisprezece ani ce înseamnă lacrimile, până când Ibrahim Nasar l-a alungat din patul ei cu lovituri de curea şi l-a închis mai bine de un an la *Divinul Chip.* De atunci au rămas legaţi printr-o afecţiune profundă, însă fără tulburarea stârnită de iubire. Ea îl respecta într-atât încât nu se mai culca cu nimeni dacă el era acolo. În acea ultimă vacanţă ne făcea vânt mai devreme, sub pretextul neverosimil că era obosită, dar lăsa uşa fără zăvorul tras şi o lumină aprinsă pe coridor pentru ca eu să mă întorc în secret.

Santiago Nasar avea un talent aproape magic pentru deghizări, şi distracţia lui preferată era să schimbe identitatea mulatrelor. Scotocea prin dulapurile unora pentru a le travesti pe altele, astfel că până la urmă toate ajungeau să se simtă deosebite de ele însele şi la fel cu cele care nu erau. Într-un rând, una din ele îşi văzu dublura în alta atât de limpede că izbucni în plâns. „Am simţit că ieşisem din oglindă”, spuse. Dar în noaptea aceea, María Alejandrina Cervantes nu-i îngădui lui Santiago Nasar să se distreze pentru ultima oară punând în joc măiestria-i de magician care transformă totul şi a făcut-o cu pretexte atât de uşuratice că gustul amar al acestei amintiri îi schimbă viaţa. Aşa încât am luat cu noi muzicanţii să facem un tur de serenade şi am continuat petrecerea pe socoteala noastră, în vreme ce gemenii Vicario îl aşteptau pe Santiago Nasar ca să-l omoare. El a fost acela căruia i se năzări, aproape de ora patru, să ne urcăm pe colina văduvului Xius să le cântăm tinerilor căsătoriţi.

Nu numai că le-am cântat pe sub ferestre, ci am şi lansat artificii şi petarde în grădină, dar n-am zărit niciun semn de viaţă în toată vila. Nu ne-a trecut prin cap că înăuntru nu era nimeni, mai ales fiindcă automobilul nou se afla în

poartă, cu capota încă strânsă şi cu panglicile de atlaz şi buchetele de flori de lămâiţă din parafină agăţate în timpul petrecerii. Fratele meu Luis Enrique, care pe atunci cânta la ghitară ca un adevărat profesionist, improviză în cinstea mirilor un cântec plin de subînţelesuri despre căsătorie. Până în momentul acela nu plouase. Dimpotrivă, luna plutea în mijlocul cerului şi văzduhul era diafan, iar în adâncul prăpastiei se vedea dâra de lumină de la flăcăraiele din cimitir. De partea cealaltă, se zăreau plantaţiile de bananieri, albăstrii în văpaia lunii, mlaştinile triste şi, la orizont, linia fosforescentă a Mării Caraibilor. Santiago Nasar arătă o lumină intermitentă în larg şi ne spuse că era sufletul rătăcitor al unei corăbii cu negri care se scufundase cu o încărcătură de sclavi din Senegal în dreptul golfului cel mare de lângă Cartagena de Indias. Nu era cu putinţă să ne gândim că ar avea mustrări de conştiinţă, de altfel pe atunci nici nu ştia că efemera viaţă conjugală a Angelei Vicario se sfârşise cu două ore înainte. Bayardo San Román o dusese acasă la părinţi pe jos pentru ca zgomotul motorului să nu-i trădeze nenorocirea înainte de vreme şi se afla din nou singur şi cu luminile stinse în vila fericită a văduvului Xius.

Când am coborât de pe colină, fratele meu ne-a invitat să mâncăm peşte prăjit în birturile din piaţă, dar Santiago Nasar s-a împotrivit, deoarece voia să doarmă un ceas până la sosirea episcopului. A plecat cu Cristo Bedoya de-a lungul fluviului, ocolind barăcile mizere care începeau să se lumineze în portul vechi şi, înainte de a da colţul, ne-a făcut cu mâna un semn de rămas bun. A fost ultima oară când l-am văzut.

Cristo Bedoya, cu care se înţelesese să se întâlnească mai târziu în port, se despărţi de el la poarta din spate a casei. Câinii îl lătrau din obişnuinţă când îl simţeau intrând, dar el îi liniştea în penumbră zornăindu-şi cheile. Victoria Guzmán stătea şi păzea ibricul de cafea de pe foc

când el trecu prin bucătărie.

— Albule, îl chemă, cafeaua e gata îndată.

Santiago Nasar i-a zis că o s-o bea mai târziu, şi-i ceru s-o cheme pe Divina Flor ca să-i spună să-l trezească la cinci şi jumătate şi să-i aducă un costum întocmai ca cel pe care îl purta. Îndată ce el a urcat să se culce, Victoria Guzmán a primit mesajul Clotildei Armenta prin cerşetoare. La cinci şi jumătate ascultă porunca să-l scoale, dar n-o trimise pe Divina Flor, ci urcă ea însăşi în dormitor cu costumul de in, căci nu pierdea nicio ocazie de a-şi feri fata de ghearele boierului.

María Alejandrina Cervantes lăsase poarta casei fără zăvorul pus. M-am despărţit de fratele meu, am străbătut coridorul unde dormeau pisicile mulatrelor, claie peste grămadă printre lalele şi am împins fără să bat uşa dormitorului. Luminile erau stinse, dar de cum am intrat am simţit mirosul de femeie fierbinte şi am văzut ochii de panteră trează strălucind în beznă, iar apoi n-am mai ştiut de mine până au început să bată clopotele.

Întorcându-se acasă, fratele meu a intrat în prăvălia Clotildei Armenta să cumpere ţigări. Băuse atât de mult, încât amintirile acelei întâlniri au fost întotdeauna foarte confuze, dar n-a uitat în veci băutura mortală pe care i-o oferi Pedro Vicario. „Era tare ca focul”, mi-a spus. Pablo Vicario, care începuse să aţipească, se deşteptă tresărind când îl auzi intrând, şi-i arătă cuţitul.

— Ne ducem să-l omorâm pe Santiago Nasar, îi spuse.

Fratele meu nu-şi mai aducea aminte de nimic. „Însă chiar dacă mi-aş fi amintit tot n-aş fi crezut”, mi-a spus în repetate rânduri. „Cui naiba îi putea trece prin cap că gemenii aveau să omoare pe cineva, mai ales cu un cuţit de tăiat porci!” L-au întrebat apoi unde era Santiago Nasar, căci îi văzuseră împreună pe amândoi şi fratele meu nu-şi aminti nici de astă dată ce le-a răspuns. Dar Clotilde Armenta şi fraţii Vicario rămaseră atât de uluiţi de

răspunsul lui, încât îl consemnară în dosarul de instrucţie în declaraţii date separat. După spusele lor, fratele meu ar fi răspuns: „Santiago Nasar e mort.” Apoi făcu un semn de binecuvântare ca un episcop, se poticni de pragul uşii şi ieşi clătinându-se. În mijlocul pieţii se întâlni cu părintele Amador. Se ducea în port în odăjdiile de liturghie urmat de un copil de cor care suna din clopoţel şi de mai multe ajutoare care duceau altarul portativ pentru slujba în aer liber a episcopului. Văzându-i trecând, fraţii Vicario îşi făcură semnul crucii.

Clotilde Armenta îmi povesti că ei îşi pierduseră ultima speranţă când parohul trecu prin faţa casei sale fără să se oprească. „M-am gândit că nu primise mesajul de la mine”, mi-a spus. Totuşi, după mulţi ani, când trăia departe de lume în sinistrul sanatoriu de la Calafell, părintele Amador mi-a mărturisit că primise într-adevăr mesajul Clotildei Armenta şi altele şi mai urgente, în vreme ce se pregătea să se ducă în port. „Adevărul e că n-am ştiut ce să fac”, mi-a spus. „Primul lucru care mi-a venit în minte a fost că nu era de competenţa mea, ci a autorităţii locale, însă mai târziu m-am hotărât s-o previn în trecere pe Plácida Linero.” Totuşi, când a traversat piaţa uitase cu desăvârşire de povestea asta. „Dumneata trebuie să mă înţelegi, îmi spuse, în ziua aceea nenorocită sosea episcopul.” În momentul crimei se simţi atât de disperat şi atât de revoltat împotriva lui însuşi, încât nu i-a trecut altceva prin cap decât să poruncească să se tragă clopotele ca pentru foc.

Fratele meu Luis Enrique intră în casă pe uşa de la bucătărie, pe care mama o lăsa descuiată pentru ca tata să nu ne audă când ne întorceam. Se duse la baie înainte de culcare, dar adormi aşezat pe closet şi când fratele meu Jaime se sculă să meargă la şcoală îl găsi trântit cu faţa în jos pe pardoseală, cântând în somn. Sora mea, călugăriţa, care nu s-a putut duce să-l întâmpine pe episcop fiindcă se

îmbătase ca un căruţaş, n-a izbutit să-l trezească. „Bătea de cinci când m-am dus la baie”, mi-a spus. Mai târziu, când sora mea, Margot, intră să se spele ca să meargă în port, reuşi cu mare greutate să-l ducă în camera lui. Din lumea viselor auzi fără să se trezească primele urlete ale vaporului cu episcopul. Apoi adormi adânc istovit de chef, până când sora mea, călugăriţa, dădu buzna în dormitor străduindu-se să-şi pună rasa în mare grabă, şi-l trezi cu ţipătu-i de nebună:

— L-au omorât pe Santiago Nasar!

RĂNILE provocate de cuţite au fost doar începutul îngrozitoarei autopsii pe care părintele Carmen Amador s-a văzut obligat s-o facă în absenţa doctorului Dionisio Iguarán. „A fost ca şi cum l-am fi ucis din nou după ce murise”, îmi spuse fostul paroh în izolarea lui de la Calafell. „Dar era ordinul primarului, şi ordinele acelui sălbatic, oricât de prosteşti ar fi fost, trebuiau îndeplinite” Nu era chiar aşa. În confuzia acelei zile de luni, absurde, colonelul Aporte avusese o convorbire telegrafică urgentă cu guvernatorul provinciei şi acesta îl autorizase să ia măsurile preliminarii până trimiteau un judecător de instrucţie. Primarul care fusese înainte ofiţer de armată n-avea nicio experienţă în materie de justiţie, şi era prea înfumurat ca să întrebe pe cineva în cunoştinţă de cauză de unde trebuia să înceapă. Primul lucru care l-a neliniştit a fost autopsia. Cristo Bedoya, student la medicină, reuşi să fie scutit graţie prieteniei sale strânse cu Santiago Nasar. Primarul s-a gândit că trupul putea fi păstrat la rece până la întoarcerea doctorului Dionisio Iguarán, dar nu găsi un frigider de mărimea unui om, şi singurul potrivit din piaţă era stricat. Trupul fusese expus în public în mijlocul salonului, întins pe un pat îngust de fier până când îi făceau un sicriu de om bogat. Aduseseră toate ventilatoarele de prin dormitoare şi altele din casele vecine, dar venise atâta lume dornică să-l vadă încât a fost nevoie să se scoată afară mobilele şi să se dea jos coliviile agăţate şi glastrele cu ferigi şi chiar şi aşa căldura era de nesuportat. Pe deasupra, câinii întărâtaţi de mirosul morţii sporeau vacarmul îngrozitor. Nu încetaseră să urle de când am intrat eu în casă, pe când Santiago Nasar agoniza încă în bucătărie şi am găsit-o pe Divina Flor plângând în hohote şi ţinându-i la distanţă cu un drug.

— Ajută-mă, îmi strigă, vor să-i mănânce măruntaiele.

Îi închiserăm în grajd punând lacăt. Puţin mai târziu, Plácida Linero porunci să fie duşi într-un loc departe de

casă până după înmormântare. Dar către prânz, nimeni nu ştie cum, reuşiră să scape şi năvăliră înnebuniţi în casă. Plácida Linero se pierdu cu firea pentru prima oară:

— Câini nenorociţi! strigă. Omorâţi-i!

Porunca a fost îndeplinită neîntârziat şi casa se cufundă iar în linişte. Până atunci starea trupului nu pricinuise nicio temere. Faţa rămăsese intactă, cu aceeaşi expresie pe care o avea când cânta, şi Cristo Bedoya îi pusese la loc măruntaiele şi-i înfăşurase pântecele cu o fâşie de pânză. Totuşi, către seară, din răni începu să curgă un lichid de culoarea siropului care atrase muştele şi o pată vineţie îi apăru deasupra gurii şi se întinse foarte încet, precum umbra unui nor pe apă, până la rădăcina părului. Faţa care întotdeauna a fost binevoitoare căpătă o expresie duşmănoasă, şi maică-sa i-a acoperit-o cu o batistă. Colonelul Aponte a înţeles atunci că nu se mai putea aştepta şi-i ordonă părintelui Amador să facă autopsia. „Ar fi fost mai rău să-l dezgropăm după o săptămână”, spuse. Parohul făcuse studii de medicină şi chirurgie la Salamanca, dar intră la seminar fără să-şi ia diploma şi chiar şi primarul ştia că autopsia nu avea nicio valoare legală. Cu toate acestea, porunci ca ordinul să fie îndeplinit.

A fost un adevărat masacru, săvârşit în clădirea şcolii cu ajutorul farmacistului care a făcut însemnările şi al unui student din primul an de medicină aflat aici în vacanţă. N-au avut la dispoziţie decât câteva instrumente chirurgicale neînsemnate, iar în rest folosiră unelte improvizate. Totuşi, făcând abstracţie de ciopârţirea trupului, raportul părintelui Amador părea corect şi judecătorul de instrucţie îl puse în dosar ca piesă folositoare.

Şapte din nenumăratele răni erau mortale. Ficatul era aproape secţionat de două perforaţii profunde pe partea anterioară. Avea patru incizii în stomac, una din ele atât de adâncă încât trecuse dincolo, distrugându-i pancreasul.

Avea alte şase perforaţii mai mici în colonul transversal şi multiple răni în intestinul subţire. Singura rană de pe spinare, în dreptul celei de a treia vertebre lombare, perforase rinichiul drept. Cavitatea abdominală era plină de cheaguri de sânge şi din nămolul de conţinut gastric şi materii fecale se ivi o medalie de aur pe care Santiago Nasar o înghiţise la vârsta de patru ani. Cavitatea toracică prezenta două perforaţii, una în cel de al doilea spaţiu intercostal drept, care îi atinsese plămânul, cealaltă foarte aproape de axila stângă. Mai avea apoi alte şase răni uşoare pe braţe şi pe mâini şi două tăieturi orizontale: una pe coapsa dreaptă şi cealaltă pe muşchii abdomenului. Avea o împunsătură adâncă în palma mâinii drepte. Raportul spune: „Părea stigmatul lui Cristos răstignit". Masa encefalică era cu şaizeci de grame mai grea decât cea a unui englez normal, şi părintele Amador consemnă în raport că Santiago Nasar avea o inteligenţă superioară şi un viitor strălucit. Totuşi, în nota finală semnala o hipertrofie a ficatului pe care o punea pe seama unei hepatite prost tratate. „Prin urmare, îmi spuse, nu mai avea oricum decât foarte puţini ani de trăit. „Doctorul Dionisio Iguarán, care îl îngrijise într-adevăr pe Santiago Nasar de o hepatită la vârsta de doisprezece ani, îşi amintea revoltat de autopsia aceea. „Numai un popă putea fi atât de prost", îmi spuse. „N-a fost niciodată chip să-l fac să priceapă că noi, cei de la tropice, avem ficatul mai mare decât spaniolii". Raportul se încheia cu concluzia că moartea se datora unei hemoragii puternice provocate de oricare dintre cele şapte răni grave.

Ne dădură înapoi un trup de nerecunoscut. Jumătate din craniu fusese distrusă de trepanaţie şi chipul frumos al tânărului pe care moartea îl cruţase începuse să-şi piardă identitatea. Pe deasupra, parohul extirpase măruntaiele spintecate, dar neştiind ce să facă în cele din urmă cu ele schiţă furios deasupra lor semnul binecuvântării şi le

aruncă în găleata de gunoi. Asta i-a dat gata pe ultimii curioşi de la ferestrele şcolii, studentul îşi pierdu cunoştinţa, iar colonelul Lazáro Aponte, care văzuse şi provocase atâtea masacre de represiune, ajunse să fie şi vegetarian pe lângă spiritist. Carcasa goală, umplută cu cârpe şi var nestins şi cusută grosolan cu sfoară de ambalat, era gata să se desfacă în bucăţi atunci când l-am pus în sicriul de curând făcut, capitonat cu mătase. „M-am gândit că aşa avea să se conserve mai multă vreme”, îmi spuse părintele Amador. S-a întâmplat tocmai pe dos: am fost nevoiţi să-l îngropăm în pripă în zori, fiindcă starea în care se afla se degradase într-atât că nu mai era de suportat să fie ţinut în casă.

Se anunţa o zi de marţi sumbră. N-am avut curajul să dorm singur la sfârşitul acestei zile copleşitoare, şi am încercat poarta casei Mariei Alejandrina Cervantes, sperând să nu fie zăvorâtă. Lampioanele din copaci erau aprinse şi în curtea unde se dansa erau mai multe focuri de lemne cu nişte oale uriaşe fumegânde, unde mulatrele îşi vopseau în negru hainele de petrecere. Am găsit-o pe María Alejandrina Cervantes trează ca întotdeauna în zori şi goală cu desăvârşire, ca întotdeauna când în casă nu erau străini. Stătea turceşte în patu-i de regină în faţa unui platou fastuos plin cu bunătăţi: costiţe de viţel, o găină fiartă, spată de porc şi o garnitură de banane şi legume care ar fi ajuns pentru cinci persoane. A mânca fără măsură a fost mereu singurul ei fel de a plânge, şi niciodată n-am văzut-o făcând aşa ceva cu atâta tristeţe. M-am culcat lângă ea, îmbrăcat, aproape fără să vorbesc, plângând şi eu în felul meu. Mă gândeam la cruzimea destinului lui Santiago Nasar, care îl făcuse să plătească douăzeci de ani de fericire nu numai cu moartea, ci şi cu sfârtecarea trupului, cu împrăştierea şi nimicirea lui. Am visat că intra în cameră o femeie cu o copilă în braţe şi că aceasta ronţăia pe nerăsuflate boabe de porumb care îi

cădeau în sân pe jumătate mestecate. Femeia îmi spuse: „Aşa ronţăie ea, pe apucate, când cu nepăsare, când cu furie.” Pe neaşteptate, am simţit degetele înfrigurate descheindu-mi nasturii de la cămaşă, şi am simţit mirosul primejdios al fiarei iubirii culcate pe spatele meu şi am simţit că mă cufundam în desfătarea nisipurilor mişcătoare ale dragostei sale. Dar se opri brusc, tuşi de undeva de foarte departe şi se desprinse de mine.

— Nu pot, zise, miroşi ca el.

Nu numai eu. Totul în ziua aceea continuă să miroasă a Santiago Nasar. Fraţii Vicario au simţit mirosul în pivniţa unde îi închise primarul până îi dădea prin cap ce să facă de fapt cu ei. „Oricât mă frecam cu săpun şi perie nu puteam scăpa de miros”, îmi spuse Pedro Vicario. Nu dormiseră de trei nopţi, dar nu puteau închide ochii, fiindcă îndată ce adormeau săvârşeau încă o dată crima. Acum, aproape de bătrâneţe, încercând să-mi explice starea lui din ziua aceea nesfârşită, Pablo Vicario mi-a spus cu naturaleţe: „Părea că eram treaz de două ori”. Cuvintele acestea m-au făcut să mă gândesc că tot ce a fost mai greu de îndurat pentru ei în pivniţă trebuie să fi fost luciditatea.

Pivniţa avea trei metri pe trei, o lucarnă foarte sus, cu zăbrele de fier, o latrină portabilă, un spălător cu ligheanul şi cana respective şi două paturi de cărămidă cu saltele de paie. Colonelul Aponte, din a cărui dispoziţie se construise, spunea că n-a existat vreodată o închisoare mai primitoare. Fratele meu Luis Enrique era de aceeaşi părere, pentru că într-o noapte l-au închis din pricina unei încăierări între muzicanţi şi primarul s-a milostivit să îngăduie ca una din mulatre să-l însoţească. Poate că şi fraţii Vicario au crezut la fel la opt dimineaţa, când s-au simţit la adăpost de arabi. În momentul acela îi reconforta mândria de a-şi fi făcut datoria şi singurul lucru care îi neliniştea era persistenţa mirosului. Cerură apă din belşug, săpun de casă şi perie şi-

şi spălară sângele de pe braţe şi faţă, îşi spălară şi cămăşile, dar nu reuşiră să închidă un ochi. Pedro Vicario mai ceru să i se aducă spălăturile şi diureticele şi un pansament steril ca să-şi schimbe faşa şi a reuşit să urineze de două ori în cursul dimineţii. Totuşi, viaţa îi devenea atât de neîndurat pe măsură ce ziua înainta, încât mirosul trecu pe planul al doilea. La două după-amiaza, când zăpuşeala părea că i-ar topi, Pedro Vicario era atât de obosit că nu putea sta întins pe pat, însă tot oboseala îl împiedica şi să stea în picioare. Durerea de la stinghie îi ajungea până la gât, nu mai putu urina şi-i chinui certitudinea îngrozitoare că n-avea să mai doarmă în tot restul vieţii. „Am stat treaz unsprezece luni”, mi-a spus, iar eu l-am cunoscut destul de bine pentru a-mi da seama că era adevărat. N-a putut mânca de prânz. La rândul lui, Pablo Vicario gustă câte ceva din tot ce i-au adus, şi după un sfert de oră îl apucă o diaree pestilenţială. La şase după-amiaza, pe când cadavrului lui Santiago Nasar i se făcea autopsia, primarul a fost chemat de urgenţă întrucât Pedro Vicario era încredinţat că fratele lui fusese otrăvit. „Curgea din mine apă – îmi spuse Pablo Vicario – şi nu puteam să ne scoatem din cap ideea că era vorba de o ticăloşie a arabilor.” Până atunci făcuse să dea pe dinafară de două ori latrina portabilă, iar gardianul de servici îl mai dusese de şase ori la closetul primăriei. Acolo a dat peste el colonelul Aponte, în closetul fără uşă, cu puşca gardianului ţintindu-i tâmpla, scoţând din el apă fără să se oprească, încât s-au gândit că nu-i deloc lipsit de noimă să fie vorba de otrăvire. Dar au renunţat imediat la această ipoteză, când s-a dovedit că nu băuse decât apă şi nu mâncase decât ceea ce le trimisese Pura Vicario. Cu toate acestea, primarul a rămas atât de impresionat, încât i-a luat pe prizonieri la el acasă, cu o escortă specială, până când a venit judecătorul de instrucţie şi i-a transferat la penitenciarul din Riohacha.

Teama gemenilor corespundea stării de spirit a oamenilor. Nu era exclusă posibilitatea unor represalii din partea arabilor, însă nimeni, în afară de fraţii Vicario, nu se gândise la otravă. Se bănuia mai curând că aşteptau căderea nopţii ca să arunce benzină prin lucarnă şi să le dea foc prizonierilor în pivniţă. Dar era o bănuială neîntemeiată. Arabii alcătuiau o comunitate de imigranţi paşnici, care se stabiliseră la începutul secolului prin satele din Caraibe, chiar şi în cele mai îndepărtate şi sărace şi rămaseră acolo vânzând pânză colorată şi mărunţişuri de iarmaroc. Erau uniţi, harnici şi catolici. Se căsătoreau între ei, importau grâu, creşteau miei prin ogradă şi cultivau cimbru şi vinete, iar singura lor patimă de nestăpânit era jocul de cărţi. Cei mai în vârstă continuau să vorbească araba rustică pe care o aduseseră de pe meleagurile lor, şi au păstrat-o intactă în familie, până la a doua generaţie, însă cei din a treia, cu excepţia lui Santiago Nasar, îşi auzeau părinţii vorbind în arabă şi le răspundeau în spaniolă. Astfel încât nu era de conceput că s-au apucat să-şi schimbe brusc spiritul pastoral pentru a răzbuna o moarte de care puteam fi vinovaţi cu toţii. În schimb, nimeni nu s-a gândit la vreun fel de represalii din partea familiei Plácidei Linero, oameni de vază şi războinici până şi-au prăpădit averea, care au zămislit nu puţini bătăuşi de cârciumă, la adăpostul faimei numelui lor.

Îngrijorat de zvonuri, colonelul Aponte se duse pe rând pe la toate familiile arabe şi cel puţin de data asta trase o concluzie corectă. Îi găsi descumpăniţi şi trişti, cu însemnele de doliu pe altare, iar unii plângeau în hohote trântiţi pe jos, dar niciunul nu avea gânduri de răzbunare. Reacţiile dimineţii apăruseră în focul crimei şi chiar protagoniştii au recunoscut că în niciun caz n-ar fi mers mai departe de o bătaie. Mai mult: Suseme Abdala, venerabila centenară, recomandă fiertura miraculoasă de

floarea-suferinţei şi pelin care puse brusc capăt diareii lui Pablo Vicario şi făcu totodată să curgă iar izvorul fratelui său geamăn. Pedro Vicario căzu atunci într-o letargie fără somn, iar fratele tămăduit reuşi să se adâncească în primul lui somn fără remuşcări. Aşa i-a găsit Pura Vicario la ora trei în zorii zilei de marţi, când primarul a dus-o să-şi ia rămas bun de la ei.

Plecă toată familia, chiar şi fetele cele mari cu bărbaţii lor, la iniţiativa colonelului Aponte. Plecară fără ca nimeni să-şi dea seama, la adăpostul sfârşelii generale, în vreme ce singurii supravieţuitori treji din ziua aceea ireparabilă îl înmormântam pe Santiago Nasar. Plecară până când spiritele aveau să se liniştească, după cum hotărâse primarul, dar nu s-au mai întors niciodată. Pura Vicario îi înfăşură cu o năframă chipul fetei aduse înapoi pentru ca nimeni să nu-i vadă vânătăile şi o îmbrăcă în roşu aprins ca nimeni să nu-şi imagineze că ar purta doliu după amantul tainic.

Înainte de a pleca, îl rugă pe părintele Amador să-i spovedească fiii la închisoare, dar Pedro Vicario s-a împotrivit şi şi-a convins fratele că n-aveau niciun motiv de căinţă. Rămaseră singuri şi în ziua când au fost transferaţi la Riohacha erau atât de refăcuţi şi încredinţaţi de dreptatea lor încât n-au vrut să fie scoşi noaptea, cum se procedase cu familia, ci în plină zi şi cu chipul descoperit. Poncio Vicario, tatăl, muri în scurtă vreme. „L-a dat gata chinul sufletesc”, mi-a spus Angela Vicario. Când gemenii au fost achitaţi au rămas în Riohacha, la numai o zi de drum de Manaure, unde se stabilise familia. Acolo a venit Prudencia Cotes să se mărite cu Pablo Vicario, care deprinse meşteşugul de aurar în atelierul părintesc şi ajunse un meşter iscusit. Pedro Vicario, fără iubită şi fără slujbă, intră din nou după trei ani în Forţele Armate, se arătă vrednic mai întâi de gradul de sergent, dar într-o dimineaţă frumoasă patrula lui pătrunse pe teritoriul

luptelor de gherilă, intonând cântece de bordel şi niciodată nu s-a mai ştiut nimic despre ei.

Pentru marea majoritate a oamenilor, n-a existat decât o singură victimă: Bayardo San Román. Se considera că ceilalţi protagonişti ai tragediei îşi duseseră la bun sfârşit cu demnitate, ba chiar cu o anume măreţie, menirea pe care le-o hărăzise soarta. Santiago Nasar îşi ispăşise vina, fraţii Vicario îşi dovediseră bărbăţia, şi sora înşelată îşi redobândise cinstea. Singurul care pierduse totul era Bayardo San Román. „Sărmanul Bayardo”, cum a fost pomenit ani de zile. Cu toate acestea, nimeni nu şi-a amintit de el până după eclipsa de lună, sâmbăta următoare, când văduvul Xius i-a povestit primarului că văzuse o pasăre fosforescentă bătând din aripi deasupra fostei lui case, şi credea că e sufletul soţiei care îşi cerea înapoi ceea ce fusese al ei. Primarul îşi dădu o palmă peste frunte care n-avea nicio legătură cu viziunea văduvului.

— La naiba! strigă. Am uitat de sărmanul om!

Urcă pe colină cu o patrulă, găsi automobilul decapotabil în faţa vilei şi văzu o lumină singuratică la dormitor, însă nimeni nu răspunse când a bătut şi a strigat. Forţară prin urmare o uşă laterală şi străbătură camerele luminate de sfârşitul eclipsei. „Totul părea cufundat în apă”, îmi povesti primarul. Bayardo San Román zăcea fără cunoştinţă pe pat, aşa cum îl văzuse Pura Vicario în zorii zilei de marţi, cu pantalonii fantezi şi cămaşa de mătase, dar fără pantofi. Pe jos erau sticle goale şi o mulţime nedesfăcute lângă pat, dar nici urmă de mâncare. „Se afla în ultimul grad de intoxicaţie alcoolică”, îmi spuse doctorul Dionisio Iguarán, care i-a dat primele îngrijiri de urgenţă, îşi veni însă în fire în doar câteva ceasuri şi, îndată ce-şi recăpăta judecata, îi dădu pe toţi afară din casă cu cele mai alese cuvinte de care a fost în stare.

— Să nu mă reguleze nimeni la cap! spuse. Nici tata, cu

fuduliile lui de veteran.

Primarul aduse la cunoştinţă acest episod generalului Petronio San Román, chiar şi ultimele cuvinte, printr-o telegramă alarmantă. Generalul San Román a ţinut seama întocmai de voinţa fiului său, fiindcă n-a venit după el, ci şi-a expediat soţia cu fetele şi cu încă două femei mai în vârstă care păreau a fi surorile lui. Veniră cu un cargobot îmbrăcate în doliu mare pentru nenorocirea lui Bayardo San Román şi despletite de durere. Înainte de a păşi pe uscat îşi scoaseră pantofii şi făcură drumul până la colină desculţe, în praful arzător al amiezei, smulgându-şi părul şi plângând cu ţipete atât de sfâşietoare că păreau de bucurie. Eu le-am văzut trecând din balconul Magdalenei Olivier şi-mi amintesc că mi-a dat prin cap că o asemenea deznădejde se putea afişa numai pentru a ascunde o ruşine şi mai mare.

Colonelul Lázaro Aponte le însoţi la casa de pe colină, iar apoi veni şi doctorul Dionisio Iguarán, călare pe măgarul cu care se ducea la cazuri urgente. Când arşiţa se mai potoli, doi oameni de la primărie îl transportară până jos pe Bayardo San Román, într-un hamac agăţat de un par, acoperit până peste cap cu o pătură şi cu alaiul de bocitoare. Magdalena Oliver crezu că murise.

— Fir-ar să fie, exclamă, ce nenorocire!

Era din nou beat mort, dar cu greu puteai crede că mai era în viaţă, căci îşi târâia pe jos braţul drept şi, îndată ce mama i-l punea la loc în hamac îi aluneca iar, lăsând o dâră în pulberea de la faleza ce străjuia prăpastia până la puntea vaporului. Asta a fost ultima amintire care ne-a rămas de la el: cea de victimă.

Lăsară vila intactă. Fraţii mei şi cu mine ne urcam s-o explorăm, în nopţile de petrecere, când veneam în vacanţă şi de fiecare dată găseam tot mai puţine lucruri de valoare în camerele părăsite. Odată am găsit geamantănaşul pe care Angela Vicario i-l ceruse maică-sii în noaptea nunţii,

dar nu i-am dat nicio importanţă. Văzusem înăuntru ceva ce părea a fi strictul necesar pentru igiena şi înfrumuseţarea unei femei, şi i-am aflat adevărata întrebuinţare numai atunci când Angela Vicario mi-a povestit, după mulţi ani, despre tertipurile de moaşă pe care i le-au arătat ca să-şi înşele soţul. A fost singura urmă pe care a lăsat-o în căminul ei de femeie căsătorită vreme de cinci ceasuri.

Peste ani de zile, când m-am întors să caut ultimele mărturii pentru această cronică, nu mai rămăsese nici măcar o părere din fericirea Yolandei Xius. În ciuda vigilenţei încăpăţânate a colonelului Lázaro Aponte, obiectele au dispărut încetul cu încetul, până şi vitrina cu şase oglinzi de sus până jos pe care maeştrii cântăreţi din Mompox fuseseră nevoiţi să o monteze în casă, deoarece nu intra pe uşă. La început, văduvul Xius era fericit gândindu-se că erau mijloacele postume ale soţiei spre a-şi recupera ceea ce era al ei. Colonelul Lázaro Aponte îşi bătea joc de el. Dar într-o noapte îi trecu prin minte să facă o şedinţă de spiritism spre a lămuri misterul şi sufletul Yolandei Xius îi confirmă în scris că într-adevăr ea era cea care îşi recupera încet-încet, pentru lăcaşu-i de veci, nimicurile fericirii. Vila începu să se năruie. Automobilul de nuntă se desfăcu în bucăţi în faţa uşii, iar până la urmă nu mai rămase decât caroseria ruginită de vremea rea. Ani de-a rândul nu s-a mai ştiut nimic de proprietar. Există o declaraţie a sa la dosar, dar atât de scurtă şi convenţională că pare improvizată în ultimul moment pentru a îndeplini o formalitate strict necesară. Singura dată când am încercat să stau de vorbă cu el, după douăzeci şi trei de ani, m-a primit cu o anume agresivitate şi a refuzat să-mi furnizeze cea mai neînsemnată informaţie care să-mi îngăduie să clarific puţin participarea lui la dramă. În orice caz, nici măcar părinţii lui nu ştiau despre el mai multe ca noi şi nici n-aveau cea

mai mică idee de ce venise într-un sat uitat de lume, fără altă intenţie mărturisită decât cea de a se căsători cu o fată pe care n-o văzuse în viaţa lui.

Despre Angela Vicario, în schimb, am avut întotdeauna veşti din belşug, care mi-au inspirat o imagine idealizată. Sora mea, călugăriţa, a bătut o vreme platoul înalt din Guajira, străduindu-se să convertească cei de pe urmă idolatri şi se oprea de obicei să stea de vorbă cu ea, în satul pârjolit de sarea Mării Caraibilor unde mama ei încercase s-o îngroape de vie. „Salutări de la verişoara ta”, îmi spunea mereu. Sora mea, Margot, care o vizita şi ea în primii ani, mi-a povestit că îşi cumpăraseră o casă de cărămidă cu o curte foarte mare la răscruce de vânturi, a cărei singură problemă erau nopţile cu maree, căci closetele dădeau pe dinafară şi se trezeau dimineaţa cu peştii sărind prin dormitoare. Toţi cei care au văzut-o în vremea aceea spuneau că era mereu dusă pe gânduri şi măiastră la maşina de brodat şi că, prin meşteşugul ei, reuşise să uite.

Mult mai târziu, într-o perioadă confuză în care încercam să înţeleg ceva despre mine însumi, vânzând enciclopedii şi cărţi de medicină prin satele din Guajira, am ajuns întâmplător pe coclaurii aceia locuiţi de indieni. La fereastra unei case ce da spre mare, brodind la maşină în ceasul cel mai fierbinte de peste zi, stătea o femeie îmbrăcată pe jumătate în doliu, cu ochelari cu ramă de sârmă şi păr cărunt, uşor îngălbenit, iar deasupra capului ei atârna o colivie cu un canar ce nu înceta să cânte. Văzând-o aşa, în cadrul idilic al ferestrei, nu mi-a venit să cred că femeia aceea ar fi cea la care mă gândeam eu, pentru că nu voiam să admit că viaţa ajunge până la urmă să semene atât de mult cu literatura proastă. Însă era ea: Angela Vicario, după douăzeci de ani de la dramă.

S-a purtat cu mine ca totdeauna, cum faci cu un văr îndepărtat şi mi-a răspuns la întrebări cu foarte multă

chibzuinţă şi cu umor. Părea atât de matură şi plină de spirit că-mi venea greu să cred că era aceeaşi. Cel mai mult m-a surprins felul în care ajunsese până la urmă să-şi înţeleagă propria viaţă. După câteva minute, nu mi-a mai părut aşa de îmbătrânită ca la prima vedere, ci aproape la fel de tânără cum mi-o aduceam aminte, fără să aibă însă nimic în comun cu cea pe care o obligaseră să se mărite fără dragoste la douăzeci de ani. Mama ei, care îmbătrânise urât, mă primi ca pe o stafie neplăcută. Refuză să vorbească despre trecut şi am fost nevoit să mă mulţumesc pentru cronica aceasta cu câteva fraze răzleţe din discuţiile ei cu maică-mea şi cu altele, puţine, recuperate din amintirile mele. Făcuse imposibilul pentru ca Angela Vicario să moară cu zile, dar chiar fata i-a dejucat planurile, fiindcă n-a făcut niciodată vreun mister din nenorocirea ei. Dimpotrivă. Oricui voia s-o asculte i-o povestea de-a fir a păr, în afară de secretul care n-avea să se lămurească în veci: cine a fost, şi cum şi când, adevăratul făptaş al necinstirii ei, căci nimeni n-a crezut că în realitate a fost Santiago Nasar.

Făceau parte din două lumi opuse. Nimeni nu i-a văzut vreodată împreună, şi cu atât mai puţin singuri. Santiago Nasar era prea semeţ ca să se uite la ea. „Proasta de vară-ta”, îmi spunea ori de câte ori trebuia s-o pomenească. Pe deasupra, cum ziceam noi pe atunci, el era un uliu veşnic în căutare de puicuţe. Umbla singur, ca şi tatăl lui, luând fecioria oricărei fete care prindea să înflorească pe meleagurile acelea, dar niciodată nu i s-a cunoscut în sat alta legătură decât cea convenţională cu Flora Miguel şi cea furtunoasă care-l făcuse să-şi piardă minţile, vreme de paisprezece luni, cu María Alejandrina Cervantes. Versiunea cea mai curentă, poate fiindcă era şi cea mai perfidă, era că Angela Vicario proteja pe cineva pe care-l iubea cu adevărat şi alesese numele lui Santiago Nasar pentru că niciodată nu i-ar fi trecut prin minte că fraţii ei

ar îndrăzni să facă ceva împotriva lui. Eu însumi am încercat să-i smulg adevărul acesta, când am fost la ea în vizită pentru a doua oară, cu toate argumentele mele puse în ordine, dar când le-a auzit abia dacă şi-a ridicat privirea de pe broderia la care lucra.

— Nu mai despica atât firul în patru, vere, îmi spuse. A fost el.

Povesti tot restul fără nicio reţinere, până şi nenorocirea din noaptea nunţii. Povesti că prietenele o învăţaseră să-şi îmbete soţul în pat, până avea să-şi piardă cunoştinţa, să se arate şi mai ruşinoasă decât era, ca el să stingă lumina, să-şi facă o spălătură zdravănă cu apă de piatră-acră pentru ca să pară fecioară, şi să păteze cearşaful cu mercur roşu spre a-l putea expune a doua zi în curtea ei de proaspăt căsătorită. Doar de două lucruri n-au ţinut seama sfătuitoarele ei: excepţionala rezistenţă la băutură a lui Bayardo San Román, şi cuviinţa neprihănită pe care Angela Vicario o avea ascunsă în prostia-i impusă de prejudecăţi. „N-am făcut nimic din ce mi-au spus, mi-a povestit, deoarece, cu cât mă gândeam mai mult, cu atât îmi dădeam seama că era o porcărie pe care n-o puteam face nimănui, şi mai ales bietului bărbat care avusese nenorocul să se însoare cu mine.” Aşa încât s-a lăsat dezbrăcată fără rezerve în dormitorul luminat, scăpată de toate temerile învăţate care-i distruseră viaţa.

„Mi-a fost foarte uşor, mi-a spus, căci eram hotărâtă să mor.” Într-adevăr, vorbea de nefericirea ei fără nicio sfială, pentru a-şi ascunde cealaltă nefericire, cea veritabilă, care-i mistuia sufletul. Nimeni n-ar fi bănuit măcar, până când ea s-a hotărât să mi-o spună, că Bayardo San Román a intrat în viaţa ei pentru totdeauna din clipa când a adus-o înapoi acasă. A fost o lovitură de graţie. „Dintr-odată, în vreme ce mama s-a apucat să mă bată, am început să-mi aduc aminte de el”, mi-a spus. Pumnii o dureau mai puţin fiindcă ştia că erau pentru el. Se gândi mai departe la el cu

o anume uimire faţă de ea însăşi, pe când hohotea, trântită pe canapeaua din sufragerie. „Nu plângeam din pricina loviturilor, şi nici pentru nimic din tot ce se întâmplase, mi-a spus, plângeam pentru el.” Tot la el se gândea în vreme ce maică-sa îi punea comprese cu arnică pe faţă şi încă şi mai mult când auzi strigătele din stradă şi clopotele din turn bătând a foc, iar maică-sa intră să-i spună că acum putea să se culce, căci ce-a fost mai rău trecuse.

De atâta amar de vreme se tot gândea la el fără nicio speranţă, până când o dată a trebuit s-o însoţească pe maică-sa la un spital din Riohacha, pentru un control la ochi. Intrară în trecere la Hotelul Portului, pe al cărui proprietar îl cunoşteau şi Pura Vicario ceru un pahar cu apă la restaurant. Stătea şi îl bea, cu spatele la fata ei, când aceasta şi-a văzut propriu-i gând reflectat în oglinzile fără şir din salon. Angela Vicario întoarse capul cu sufletul la gură şi-l văzu trecând pe lângă ea fără s-o vadă şi ieşind din hotel. Apoi se uită iar la maică-sa, cu inima zdrobită. Pura Vicario terminase de băut, îşi şterse buzele cu mâneca şi-i zâmbi din dreptul tejghelei cu ochelarii ei noi. În zâmbetul acela, pentru prima oară de când se născuse, Angela Vicario o văzu aşa cum era de fapt: o biată femeie ce-şi consacrase viaţa cultului propriilor cusururi. „La naiba”, îşi zise. Era atât de tulburată, că făcu tot drumul de întoarcere cântând în gura mare şi se trânti în pat să plângă trei zile încheiate.

Renăscu. „Eram nebună după el, îmi spuse, nebună de legat.” Îi era de ajuns să închidă ochii pentru a-l şi vedea, îl auzea respirând prin mare, dogoarea trupului lui în pat o trezea în miez de noapte. La sfârşitul acelei săptămâni, fără să fi avut o clipă de linişte, îi scrise prima scrisoare. A fost un bilet convenţional, în care îi povestea că îl văzuse ieşind din hotel şi că i-ar fi plăcut s-o fi văzut şi el. Aşteptă zadarnic un răspuns. După două luni, istovită de aşteptare, îi trimise altă scrisoare, în acelaşi stil aluziv ca cea

dinainte, al cărei unic scop părea a fi cel de a-i reproşa lipsa de curtoazie. Şase luni mai târziu îi scrisese şase scrisori fără răspuns, dar se mulţumi cu certitudinea că el le primea.

Stăpână pentru întâia oară pe propriu-i destin, Angela Vicario descoperi atunci că ura şi iubirea sunt pasiuni reciproce. Cu cât îi trimitea mai multe scrisori, cu atât îşi aţâţa focul patimii, dar şi ura pe care o simţea faţă de maică-sa. „Mi se întorcea stomacul pe dos numai când o vedeam, mi-a spus, însă nu puteam s-o văd fără să-mi amintesc de el.” Viaţa ei de soţie repudiată continua să fie la fel de simplă ca cea de fată nemăritată, brodind mereu la maşină cu prietenele, aşa cum înainte făcea lalele de pânză şi păsări de hârtie, dar când maică-sa se culca rămânea în camera ei scriind scrisori fără viitor până în zori. Deveni lucidă, energică, stăpână pe sine şi ajunse iar fecioară numai pentru el, fără să recunoască altă autoritate decât cea proprie, nici altă servitute decât cea a obsesiei sale. A scris timp de o jumătate de viaţă câte o scrisoare pe săptămână. „Uneori nu-mi trecea prin minte ce să-i scriu, îmi spuse prăpădindu-se de râs, dar mi-era de-ajuns să ştiu că el le primea” La început au fost bilete convenţionale, apoi scrisorele de amantă secretă, răvaşe parfumate de logodnică efemeră, note de afaceri, mărturii de dragoste şi, până la urmă, scrisori nedemne de soţie părăsită care îşi născocea boli necruţătoare pentru a-l obliga să se întoarcă. Într-o noapte de bună dispoziţie i se vărsă călimara pe scrisoarea terminată şi ea, în loc să o rupă, îi adăugă un post-scriptum: *Ca dovadă a iubirii pe care ţi-o port îţi trimit lacrimile mele.* La răstimpuri, istovită de plâns, îşi bătea joc de propria-i nebunie. De şase ori fusese schimbată poştăriţa şi de şase ori i-a câştigat complicitatea. Singurul lucru care nu i-a dat prin minte a fost să renunţe. Cu toate acestea, el părea insensibil la delirul ei. Era ca şi cum ar fi scris nimănui.

Într-o dimineaţă cu vânt, prin al zecelea an, o trezi certitudinea că el se afla gol în patul ei. Îi scrise atunci o scrisoare înfrigurată de douăzeci de pagini în care slobozi fără pudoare adevărurile amare ce-i apăsau sufletul din noaptea aceea funestă. Îi vorbi de rănile veşnice pe care el i le lăsase în trup, de sarea limbii lui, de dâra de foc a virilităţii lui africane. I-o dădu poştăriţei, care venea vinerile după-amiaza să brodeze împreună şi să-i ia scrisorile şi rămase încredinţată că această ultimă descătuşare avea să însemne sfârşitul agoniei ei. Însă n-a venit niciun răspuns. Şi, de atunci încolo, n-a mai fost conştientă de ceea ce scria şi nici cui îi scria cu bună ştiinţă, dar continuă să scrie fără răgaz vreme de şaptesprezece ani.

Într-o zi de august la amiază, pe când broda cu prietenele, simţi că cineva se apropia de poartă. N-a trebuit să se uite ca să ştie cine era. „Se îngrăşase şi începea să-i cadă părul şi avea acum nevoie de ochelari pentru a vedea de aproape”, mi-a spus. „Dar era el, la naiba, era el!” Se sperie, fiindcă ştia că el o vedea la fel de îmbătrânită cum îl vedea şi ea şi nu credea că el ar avea în suflet tot atâta dragoste ca ea pentru a suporta aceasta. Avea cămaşa udă de sudoare, cum îl văzuse prima oară la chermesă, şi purta aceeaşi centură şi aceleaşi pungi de piele cam descusute, cu garnituri de argint. Bayardo San Román făcu un pas înainte, fără să dea vreo atenţie celorlalte brodeze uluite şi îşi puse pungile pe maşina de cusut.

— Ei bine, spuse, iată-mă!

Avea geamantanul cu lucruri cu gândul să rămână şi altul identic cu aproape două mii de scrisori pe care i le scrisese ea. Erau puse în ordine pe date, în pachete legate cu panglici colorate şi toate nedeschise.

ANI în şir n-am mai putut vorbi despre nimic altceva. Purtarea noastră de zi cu zi, guvernată până atunci de rutină, începuse să se învârtească deodată în jurul aceleiaşi dorinţe înfrigurate pe care o simţeam cu toţii. Ne surprindeau cocoşii din zori încercând să punem în ordine nenumăratele coincidenţe înlănţuite care făcuseră posibil absurdul şi era limpede că n-o făceam pentru a desluşi mistere, ci fiindcă niciunul din noi nu putea să mai trăiască fără să ştie cu exactitate locul şi menirea pe care i le hărăzise fatalitatea.

Mulţi n-au izbutit s-o afle. Cristo Bedoya, care a ajuns un chirurg renumit, nu şi-a putut explica niciodată de ce a cedat impulsului de a aştepta două ceasuri în casa bunicilor, până la sosirea episcopului, în loc să se ducă să se odihnească la părinţii lui, care îl aşteptară până în zori ca să-l pună în gardă. Dar majoritatea celor care au putut să facă ceva pentru a împiedica săvârşirea crimei şi totuşi n-au făcut nimic, se consolară cu pretextul că problemele de onoare sunt monopol sacru la care au acces numai eroii dramei. „Onoarea înseamnă iubire”, o auzeam pe mama spunând. Hortensia Baute, a cărei unică participare a constat în faptul că văzuse două cuţite pline de sânge când încă nu erau, se simţi atât de zguduită de halucinaţia ei, încât căzu într-o criză de penitenţă şi într-o zi n-a mai putut suporta şi s-a repezit în pielea goală pe stradă. Flora Miguel, logodnica lui Santiago Nasar, fugi din disperare cu un locotenent din trupele de frontieră, care o obliga să se prostitueze printre muncitorii de pe plantaţiile de cauciuc din Vichada. Aura Villeros, moaşa care ajutase să vină pe lume trei generaţii, suferi un spasm al vezicii când află vestea şi până în ziua morţii a avut nevoie de sondă pentru a urina. Don Rogelio de la Flor, bărbatul cumsecade al Clotildei Armenta, care era un miracol de vitalitate la optzeci şi şase de ani, s-a ridicat pentru ultima oară pentru a vedea cum îl sfârtecau pe Santiago Nasar în poarta

încuiată a propriei lui case şi n-a supravieţuit şocului. Plácida Linero încuiase poarta în ultima clipă, dar se dezvinovăţi la timp: „Am încuiat-o pentru că Divina Flor mi-a jurat că-l văzuse pe băiatul meu intrând în casă, îmi povesti, şi nu era adevărat.” În schimb nu şi-a iertat niciodată că putuse confunda prevestirea minunată a copacilor cu cea nefastă a păsărilor şi căpătă primejdiosul nărav al acelor vremuri de a mesteca seminţe de cardamom.

La douăsprezece zile după crimă, judecătorul care instrumenta dosarul găsi un sat de oameni înnebuniţi, de parcă erau jupuiţi de vii. În sordidul birou din scânduri de la Palatul Municipal, bând ceşti de cafea cu rom de trestie pentru a alunga halucinaţiile stârnite de căldură, a fost nevoit să ceară trupe de întărire spre a stăpâni mulţimea care năvălea să facă declaraţii fără a fi chemată, dornică să-şi etaleze propria-i importanţă în dramă. Îşi luase diploma de curând şi încă mai purta costumul de postav negru al Facultăţii de Drept şi inelul de aur cu emblema promoţiei sale şi avea fumurile şi lirismul începătorului fericit. Dar nu i-am aflat niciodată numele. Tot ce ştim despre caracterul lui am aflat din dosarul de instrucţie, pe care numeroase persoane m-au ajutat să-l caut, după douăzeci de ani de la săvârşirea crimei, în Palatul de Justiţie din Riohacha. Nu exista nicio clasificare în arhive şi dosarele de peste un secol zăceau la grămadă pe pardoseala decrepitului edificiu colonial care fusese timp de două zile cartierul general al lui Francis Drake. Parterul se inunda ori de câte ori creştea mareea şi volumele hărtănite pluteau prin birourile pustii. Eu însumi am explorat adesea, cu apa până la glezne, balta aceea de cauze pierdute, şi numai întâmplarea mi-a îngăduit să salvez după cinci ani de căutări vreo trei sute douăzeci şi două de file scăpate din cele peste cinci sute pe care trebuia să le fi avut dosarul.

Numele judecătorului nu apărea pe nicăieri, dar este evident că era un om copleşit de pasiunea literaturii. Citise fără nicio îndoială clasicii spanioli şi câţiva dintre cei latini şi-l cunoştea foarte bine pe Nietzsche, autorul la modă printre magistraţii din vremea lui. Însemnările marginale, şi nu doar din pricina culorii cernelii, păreau scrise cu sânge. Era atât de descumpănit de enigma pe care i-o rezervase soarta, încât de multe ori se lăsă furat de divagaţii lirice nepotrivite cu rigoarea profesiunii sale. Şi, mai ales, nu i se păru niciodată drept ca viaţa să se folosească de atâtea intervenţii ale hazardului interzise literaturii, pentru a se înfăptui fără oprelişti o moarte atât de anunţată.

Totuşi, ceea ce-l neliniştise cel mai mult la sfârşitul strădaniei lui excesive a fost faptul că nu găsise un singur indiciu, oricât de neverosimil, că Santiago Nasar ar fi fost cu adevărat făptaşul. Prietenele Angelei Vicario, cele care îi fuseseră complice la înşelătorie, povestiră vreme îndelungată că ea le împărtăşise secretul încă dinainte de nuntă, însă nu le dezvăluise niciun nume. La anchetă declarară: „Ne-a spus minunea, dar nu şi sfântul.” Angela Vicario, la rândul ei, a rămas pe aceeaşi poziţie. Când judecătorul de instrucţie a întrebat-o în felul său ocolit dacă ştia cine era răposatul Santiago Nasar, ea i-a răspuns impasibilă:

— A fost făptaşul.

Aşa a fost consemnat la dosar, însă fără nicio altă precizare despre împrejurări şi nici despre loc. În cursul procesului, care n-a durat decât trei zile, avocatul părţii civile a insistat asupra netemeiniciei acestei acuzaţii. Perplexitatea judecătorului de instrucţie în faţa lipsei de dovezi împotriva lui Santiago Nasar era atât de mare, încât uneori dezamăgirea părea a influenţa munca sa rodnică. La pagina 416, scrise cu mâna lui şi cu cerneala roşie luată de la spiţer, o cugetare marginală: *Daţi-mi o prejudecată şi*

voi mişca lumea din loc. Sub această parafrază născută din descurajare, cu linii inspirate şi cu aceeaşi cerneală de sânge, desenă o inimă străpunsă de o săgeată. Pentru el, ca şi pentru prietenii apropiaţi ai lui Santiago Nasar, însăşi comportarea acestuia din ultimele sale ceasuri a fost o dovadă nedezminţită de nevinovăţie.

Într-adevăr, în dimineaţa zilei morţii, Santiago Nasar nu avusese nicio clipă de şovăială, deşi ştia prea bine care ar fi fost preţul pentru ofensa pe care i-o imputau. Cunoştea latura făţarnică a lumii din jur şi trebuia să ştie că firea simplă a gemenilor nu era capabilă să facă faţă batjocurii. Nimeni nu-l cunoştea foarte bine pe Bayardo San Román, dar Santiago Nasar îl cunoştea îndeajuns ca să-şi dea seama că, dincolo de aerele sale de om de lume, era ca oricare altul, prizonierul prejudecăţilor mediului din care provenea. Aşadar nepăsarea lui deliberată a fost de-a dreptul sinucigaşă. Pe deasupra, când a aflat în sfârşit, în ultima clipă, că fraţii Vicario îl aşteptau să-l omoare, reacţia lui n-a fost stârnită de panică, aşa cum s-a tot spus, ci mai curând de nedumerire ştiindu-se nevinovat.

Impresia mea personală este că a murit fără să-şi înţeleagă moartea. După ce i-a făgăduit surorii mele, Margot, că va veni să mănânce la noi acasă, a plecat cu Cristo Bedoya de braţ de-a lungul cheiului şi amândoi păreau atât de nepăsători încât creară iluzii false. „Mergeau atât de veseli, îmi spuse Meme Loaiza, că i-am mulţumit Domnului crezând că lucrurile se aranjaseră.” De bună seamă, nu toată lumea îl îndrăgea atât de mult pe Santiago Nasar. Polo Carrillo, proprietarul centralei electrice, socotea că seninătatea lui nu era rodul nevinovăţiei, ci al cinismului. „Credea că banii îl făceau să fie de neatins”, îmi spuse. Fausta López, nevasta lui, comentă: „Ca toţi turcii”. Indalecio Pardo tocmai trecuse pe la prăvălia Clotildei Armenta şi gemenii îi spuseseră că, îndată ce va pleca episcopul, aveau să-l omoare pe

Santiago Nasar. A crezut, ca atâţia alţii, că erau aiureli de lunatici, dar Clotilde Armenta l-a făcut să-şi dea seama că era adevărat şi l-a rugat să se ducă după Santiago Nasar ca să-l prevină.

— Nu te mai obosi, îi zise Pedro Vicario, oricum e ca şi mort.

Era o provocare prea evidentă. Gemenii ştiau de legăturile lui Indalecio Pardo cu Santiago Nasar şi trebuie să se fi gândit că era omul potrivit pentru a împiedica crima, fără ca ei să rămână de ruşine. Însă Indalecio Pardo l-a văzut pe Santiago Nasar la braţ cu Cristo Bedoya, printre grupurile care plecau din port, şi nu s-a încumetat să-l prevină. „M-am pierdut cu firea”, mi-a spus. I-a bătut pe umăr pe amândoi şi i-a lăsat să-şi vadă de drum. Ei abia dacă îl luară în seamă, fiindcă erau mai departe adânciţi în socotitul cheltuielilor de la nuntă.

Lumea se împrăştia spre piaţă în aceeaşi direcţie ca ei. Mulţimea era compactă, dar Escolástica Cisneros a avut impresia că cei doi prieteni mergeau în mijlocul oamenilor fără greutate, într-un cerc gol, deoarece toţi ştiau că Santiago Nasar avea să moară şi nu îndrăzneau să-l atingă. Cristo Bedoya îşi amintea că aveau faţă de ei o comportare bizară. „Ne priveau de parcă am fi avut faţa vopsită”, mi-a spus. Sara Noriega îşi deschise magazinul de pantofi chiar în momentul în care treceau ei şi se sperie de paloarea lui Santiago Nasar. Însă el o linişti.

— Închipuieşte-ţi, dragă Sara, îi spusese din mers, cu mahmureala asta!

Celeste Dangond stătea în pijama în uşa casei sale, râzând de cei care se îmbrăcaseră de sărbătoare ca să-l salute pe episcop şi-l invită pe Santiago Nasar la o cafea. „L-am poftit ca să câştig timp să mă gândesc ce-i de făcut”, mi-a spus.

Dar Santiago Nasar i-a răspuns că era grăbit să-şi schimbe hainele ca să meargă să ia micul dejun cu sora

mea. „M-am lăsat păgubaşă – mi-a explicat Celeste Dangond – căci dintr-odată mi s-a părut că nu puteau să-l omoare din moment ce era aşa de sigur în legătură cu ce avea să facă.” Yamil Shaium a fost singurul care a făcut ce-şi pusese în gând. Imediat ce a aflat zvonul, a ieşit în uşa prăvăliei lui de ţesături şi l-a aşteptat pe Santiago Nasar ca să-l prevină. Era unul din ultimii arabi care veniseră cu Ibrahim Nasar, i-a fost partener la jocul de cărţi până la moarte şi continua să fie sfetnicul de nădejde al familiei. Nimeni nu avea atâta autoritate ca el pentru a vorbi cu Santiago Nasar. Totuşi, se gândea că, dacă zvonul era neîntemeiat, avea să-l alarmeze degeaba, şi preferă să se consulte mai întâi cu Cristo Bedoya în eventualitatea că acesta era mai bine informat. Când îl văzu trecând îl chemă.

Cristo Bedoya îl bătu uşor pe spinare pe Santiago Nasar, odată ajunşi în colţul pieţei şi răspunse chemării lui Yamil Shaium.

— Ne vedem sâmbătă, îi spuse.

Santiago Nasar nu-i răspunse, ci i se adresă în arabă lui Yamil Shaium, iar acesta îi răspunse tot în arabă, strâmbându-se de râs. „Era un joc de cuvinte cu care ne amuzam mereu”, îmi spuse Yamil Shaium. Fără a se opri, Santiago Nasar le făcu amândurora un semn de rămas bun cu mâna şi dădu colţul pieţei. A fost ultima oară când l-au văzut.

Cristo Bedoya nici n-apucă să asculte ştirea dată de Yamil Shaium că ieşi ca din puşcă din prăvălie ca să-l ajungă din urmă pe Santiago Nasar. Îl văzuse dând colţul, dar nu-l găsi printre grupurile care începeau să se risipească în piaţă. Mai multe persoane pe care le întrebă despre el i-au dat acelaşi răspuns:

— Tocmai v-am văzut împreună.

I se păru cu neputinţă să fi ajuns atât de repede la el acasă, dar oricum se duse să întrebe de el, căci găsi poarta

din faţă fără zăvorul tras şi întredeschisă. Intră fără să vadă hârtia de pe jos şi traversă salonul în penumbră, încercând să nu facă zgomot, fiindcă era încă prea devreme pentru vizite, dar câinii se agitară în fundul curţii şi-i ţinură calea. Îi linişti zornăind cheile, cum învăţase de la stăpânul lor şi merse mai departe înconjurat de ei până în bucătărie. Pe coridor dădu faţă în faţă cu Divina Flor care ducea o găleată cu apă şi o cârpă să spele pardoseala din salon. Ea îl asigură că Santiago Nasar nu se întorsese. Victoria Guzmán tocmai pusese la cuptor iepurii când el intră în bucătărie. Ea înţelese imediat. „Era cu sufletul la gură”, îmi spuse. Cristo Bedoya o întrebă dacă Santiago Nasar era în casă, iar ea îi răspunsese cu prefăcută candoare că nici n-apucase încă să se culce.

— E foarte serios, îi spuse Cristo Bedoya. Îl caută ca să-l omoare.

Victoriei Guzmán îi pieri candoarea.

— Băieţii aceia, sărmanii, nu omoară pe nimeni, zise.

— Stau şi beau întruna de sâmbătă, spuse Cristo Bedoya.

— Tocmai de aceea, răspunse ea: nu-i pe lume beţivan care să-şi mănânce rahatul.

Cristo Bedoya se întoarse în salon, unde Divina Flor tocmai deschisese ferestrele. „Bineânţeles că nu ploua”, îmi spusese Cristo Bedoya. „Abia se făcuse şapte şi prin ferestre pătrundea un soare auriu.” O mai întrebă o dată pe Divina Flor dacă era sigură că Santiago Nasar nu intrase pe uşa de la salon. Ea n-a mai fost atunci atât de sigură ca prima oară. O întrebă de Plácida Linero şi ea îi răspunse că îi dusese acum o clipă cafeaua şi i-o lăsase pe noptieră, dar nu o trezise. Aşa făcea întotdeauna: avea să se scoale la şapte, avea să-şi bea cafeaua şi să coboare ca să dea instrucţiuni pentru prânz. Cristo Bedoya îşi privi ceasul: era şase şi cincizeci şi şase. Urcă atunci la etaj spre a se încredinţa că Santiago Nasar nu se întorsese.

Uşa camerei lui era închisă pe dinăuntru, pentru că Santiago Nasar ieşise prin dormitorul maică-sii. Cristo Bedoya nu numai că ştia casa ca pe a lui, ci se şi bucura de atâta încredere din partea familiei încât împinse uşa camerei Plácidei Linero pentru a trece pe acolo spre dormitorul alăturat. Un mănunchi de raze pline de pulbere intra prin lucarnă şi frumoasa femeie adormită în hamac, pe spate, cu mâna de mireasă pe obraz, avea un aspect ireal. „A fost ca o nălucă”, îmi spuse Cristo Bedoya. O contemplă o clipă, fascinat de frumuseţea ei şi apoi străbătu dormitorul în linişte, trecu prin dreptul băii şi intră în dormitorul lui Santiago Nasar. Patul era neatins şi pe fotoliu se afla costumul de călărie călcat cu mare grijă şi, deasupra costumului, pălăria de călăreţ, iar pe jos stăteau cizmele alături de pinteni. Pe noptieră, ceasul de mână al lui Santiago Nasar arăta şase şi cincizeci şi opt. „Pe neaşteptate mi-a trecut prin minte că ieşise din nou, înarmat”, îmi spuse Cristo Bedoya. Însă găsi revolverul în sertarul de la noptieră. „Niciodată nu trăsesem cu o armă, îmi spuse Cristo Bedoya, dar m-am hotărât să iau revolverul să i-l duc lui Santiago Nasar.” Şi l-a pus în centură pe sub cămaşă şi numai după crimă şi-a dat seama că nu era încărcat. Plácida Linero apăru în uşă cu ceaşca de cafea în mână în momentul în care el închidea sertarul.

— Doamne Dumnezeule, exclamă ea, ce tare m-ai speriat!

Cristo Bedoya se sperie şi el. O văzu în plină lumină, cu un capot brodat cu ciocârlii aurite şi părul răsculat şi farmecul pierise. Explică puţin cam confuz că intrase să-l caute pe Santiago Nasar.

— S-a dus să-l întâmpine pe episcop, spuse Plácida Linero.

— Episcopul nici nu s-a oprit, zise el.

— Bănuiam eu, răspunse ea. E un ticălos fără pereche.

Nu mai spuse nimic, fiindcă în momentul acela şi-a dat

seama că Cristo Bedoya nu ştia ce să mai facă. „Nădăjduiesc că Domnul m-a iertat, îmi spuse Plácida Linero, dar l-am văzut atât de tulburat că dintr-odată mi-a trecut prin minte că intrase să fure.” L-a întrebat ce-a păţit. Cristo Bedoya era conştient că se află într-o situaţie care dă de bănuit, dar n-a avut curajul să-i dezvăluie adevărul.

— N-am închis ochii nici măcar un minut, îi răspunse.

Şi plecă fără alte explicaţii. „În orice caz, mi-a spus, ea îşi imagina mereu că lumea o fura”. În piaţă se întâlni cu părintele Amador care se întorcea la biserică ducând ornamentele slujbei care nu avusese loc, dar nu i se păru c-ar fi putut face pentru Santiago Nasar nimic altceva decât poate să-i salveze sufletul. Se ducea iar înspre port când se auzi strigat din prăvălia Clotildei Armenta. Pedro Vicario stătea în uşă, livid şi cu părul vâlvoi, cu cămaşa desfăcută şi mânecile suflecate până la cot şi cu cuţitul grosolan pe care el însuşi îl făcuse dintr-o pânză de ferăstrău. Atitudinea lui era prea insolentă pentru a fi întâmplătoare, totuşi n-a fost singura şi nici cea mai vădită din cele pe care le-a adoptat în ultimele minute ca să nu fie lăsat să săvârşească crima.

— Cristóbal, strigă, spune-i lui Santiago Nasar că îl aşteptăm aici ca să-l omorâm.

Cristo Bedoya i-ar fi făcut hatârul să-l oprească. „Dacă aş fi ştiut să trag cu pistolul, Santiago Nasar ar mai fi în viaţă”, mi-a spus. Însă până şi ideea de a trage îl tulbură, după toate câte auzise spunându-se despre puterea devastatoare a unui glonţ blindat.

— Te previn că are un Magnum în stare să străpungă un motor, strigă.

Pedro Vicario ştia că nu era adevărat. „Nu era niciodată înarmat dacă nu purta costumul de călărit”, mi-a spus. Dar oricum prevăzuse c-ar putea fi înarmat când luase hotărârea de a spăla onoarea surorii lui.

— Morţii nu trag cu arma, strigă.

Pablo Vicario se ivi atunci în uşă. Era la fel de palid ca fratele lui şi avea haina de la nuntă, iar în mână cuţitul înfăşurat în ziar. „Dacă n-ar fi fost amănuntele astea – îmi spuse Cristo Bedoya – n-aş fi ştiut niciodată cine anume era fiecare.” Clotilde Armenta apăru în spatele lui Pablo Vicario şi-i strigă lui Cristo Bedoya să se grăbească, fiindcă în satul ăsta de poponari numai un bărbat ca el putea împiedica tragedia.

Tot ce a urmat din clipa aceea e de domeniul public. Lumea care se întorcea din port, alertată de strigăte, începu să năvălească în piaţă ca să asiste la crimă. Cristo Bedoya întrebă mai mulţi cunoscuţi despre Santiago Nasar, dar nimeni nu-l văzuse. La club se întâlni în prag cu colonelul Lázaro Aponte şi îi povesti ce se întâmplase în prăvălia Clotildei Armenta.

— Nu se poate, spuse colonelul Aponte, pentru că eu i-am trimis să se culce.

— Dar tocmai i-am văzut cu un cuţit de tăiat porci, zise Cristo Bedoya.

— Nu se poate, fiindcă eu le-am luat cuţitele înainte de a-i trimite să se culce, spuse primarul. I-ai văzut pesemne înainte de asta.

— I-am văzut acum două minute şi fiecare avea un cuţit de tăiat porci, răspunse Cristo Bedoya.

— La naiba, zise primarul, atunci înseamnă că s-au întors cu altele!

Făgădui să se ocupe de treaba asta imediat, dar intră la club ca să confirme o întâlnire pentru o partidă de domino de diseară şi când a ieşit de acolo crima fusese înfăptuită. Cristo Bedoya făcu atunci singura-i greşeală fatală: crezu că Santiago Nasar se hotărâse în ultimul moment să vină la noi acasă pentru gustare înainte de a se schimba de haine şi a pornit să-l caute. A grăbit pasul de-a lungul fluviului, întrebându-i pe toţi care-i ieşeau în cale dacă nu

l-au văzut, dar nimeni nu-l văzuse. Nu se alarmă, căci mai erau şi alte drumuri către casa noastră. Prospera Arango, fata venită din inima ţării, îl imploră să facă ceva pentru tatăl ei care trăgea să moară lângă gardul casei lor, imun la binecuvântarea grabnică a episcopului. „Eu îl văzusem când am trecut pe acolo, îmi spuse sora mea, Margot, şi avea deja faţă de mort.” Cristo Bedoya zăbovi patru minute să vadă ce era cu bolnavul şi promise că se întoarce mai târziu pentru a-i da primele îngrijiri, dar mai pierdu încă trei minute ajutând-o pe Prospera Arango să-l ducă la el în cameră. Când ieşi iar, auzi strigăte îndepărtate şi i se păru că distinge zgomot de petarde dinspre piaţă. Încercă s-o ia la fugă, dar îl împiedică revolverul vârât la cingătoare. Când dădu ultimul colţ, o recunoscu din spate pe mama care-şi ducea băiatul cel mai mic aproape trăgându-l de mână.

— Luisa Santiaga, îi strigă, unde este finul dumitale?

Mama se întoarse anevoie cu faţa scăldată în lacrimi.

— Ah, băiatule, i-a răspuns, se spune că l-au omorât!

Era adevărat. În vreme ce Cristo Bedoya îl căuta, Santiago Nasar intrase în casa Florei Miguel, logodnica lui, chiar la răspântia unde el l-a văzut pentru ultima oară. „Nu mi-a trecut prin minte că ar putea fi acolo, mi-a spus, fiindcă cei din casa aceea nu se sculau niciodată înainte de prânz.” Era un zvon răspândit că întreaga familie dormea până la douăsprezece din porunca lui Nahir Miguel, bărbatul înţelept al comunităţii. „De asta Flora Miguel, care nu mai era chiar în prima tinereţe, se păstra proaspătă ca un trandafir”, susţine Mercedes. În realitate, deşi casa le rămânea încuiată până foarte târziu, ca multe altele, erau oameni harnici şi se sculau devreme. Părinţii lui Santiago Nasar şi ai Florei Miguel se înţeleseseră să-i căsătorească. Santiago Nasar acceptă înţelegerea în plină adolescenţă şi era decis să o respecte, poate pentru că avea despre căsătorie aceeaşi concepţie utilitară ca şi tatăl

lui. Flora Miguel, la rândul ei, se bucura de o anume frumuseţe florală, dar era lipsită de farmec şi de minte şi fusese naşă la nunţile fetelor din toată generaţia ei, aşa încât pentru ea înţelegerea a fost o soluţie providenţială.

Logodna lor era simplă, fără vizite protocolare şi fără zbucium sentimental. Nunta, amânată în mai multe rânduri, fusese stabilită, în sfârşit, pentru Crăciun.

Flora Miguel se trezi în lunea aceea odată cu primele şuierături ale vaporului episcopului şi foarte curând află că gemenii Vicario stăteau să-l aştepte pe Santiago Nasar ca să-l omoare. Surorii mele, călugăriţa, singura care a vorbit cu ea după nenorocire, i-a zis că nici nu-şi amintea măcar cine i-o spusese. „Ştiu doar că la şase dimineaţa toată lumea aflase”, i-a spus. Totuşi, i se păru de neconceput ca pe Santiago Nasar să-l fi omorât cineva, dar în schimb i se năzări că aveau să-l însoare cu forţa cu Angela Vicario, ca să-i salveze onoarea. Suferi o criză de umilinţă. Pe când jumătate de sat îl aştepta pe episcop, ea stătea în camera ei, plângând de furie şi făcând ordine în sipetul cu scrisorile pe care Santiago Nasar i le trimisese pe vremea liceului.

Ori de câte ori trecea prin dreptul casei Florei Miguel, chiar dacă nu era nimeni înăuntru, Santiago Nasar zgâria cu cheile plasa de sârmă de la ferestre. În ziua aceea de luni ea îl aştepta cu sipetul cu scrisori în poală. Santiago Nasar n-o putea vedea din stradă, însă ea l-a văzut apropiindu-se prin plasa de sârmă înainte ca el s-o zgârie cu cheile.

— Intră, îi spuse.

Nimeni, nici măcar un doctor, nu intrase în casa aceea la şapte fără un sfert dimineaţa. Santiago Nasar tocmai îl lăsase pe Cristo Bedoya în prăvălia lui Yamil Shaium şi era atâta lume în piaţă cu ochii pe el încât părea de necrezut ca nimeni să nu-l fi văzut intrând în casa logodnicei. Judecătorul de instrucţie căută măcar un singur om care

să-l fi văzut şi a făcut-o la fel de stăruitor ca şi mine, dar n-a fost posibil să-l găsească. La pagina 382 a dosarului scrise altă cugetare cu cerneală roşie: *Fatalitatea ne face invizibili*. De fapt, Santiago Nasar intră pe poarta mare, în văzul tuturor şi fără a face nimic pentru a nu fi văzut. Flora Miguel îl aştepta în salon, verde la faţă de mânie, îmbrăcată cu una din rochiile cu volane pleoştite, pe care le purta de obicei la ocazii deosebite, şi-i puse sipetul în mâini.

— Ia-l de aici, îi spuse. Şi deie Domnul să te omoare!

Santiago Nasar rămase atât de uluit, încât sipetul îi căzu din mâini, iar scrisorile lui de dragoste se risipiră pe jos. Încercă s-o ajungă din urmă pe Flora Miguel, dar ea intră în dormitor, închise uşa şi trase zăvorul. Bătu de mai multe ori şi o strigă cu o voce prea ridicată pentru ceasul acela, aşa încât toată familia veni în fugă alarmată. Cu toţii, rude de sânge şi prin alianţă, cu mic cu mare, erau peste paisprezece persoane. Ultimul care şi-a făcut apariţia a fost Nahir Miguel, tatăl, cu barba-i roşie şi burnusul de beduin adus de pe meleagurile sale şi pe care îl purta întotdeauna în casă. Eu l-am văzut de multe ori, era uriaş şi solemn, dar cel mai tare mă impresiona la el strălucirea autorităţii.

— Flora! Deschide uşa! strigă în limba lui.

Intră în dormitorul fetei, în vreme ce familia îl contempla îngândurată pe Santiago Nasar. Stătea în genunchi în salon, adunând scrisorile de pe jos şi punându-le în sipet. „Părea că face penitenţă”, mi-au spus. Nahir Miguel ieşi după câteva minute din cameră, făcu un semn cu mâna şi familia întreagă dispăru.

Continuă să-i vorbească în arabă lui Santiago Nasar. „Din primul moment mi-am dat seama că n-avea habar despre ce îi spuneam”, mi-a zis. L-a întrebat atunci în secret dacă ştia că fraţii Vicario îl caută să-l omoare. „Se făcu palid şi se pierdu într-atât cu firea încât nu era cu

putinţă să cred că se prefăcea”, mi-a mărturisit. Avu aceeaşi impresie, că starea lui nu se datora atât fricii cât nedumeririi.

— Tu trebuie să ştii dacă au dreptate sau nu, i-a zis. Însă în orice caz acum nu mai ai decât două căi: ori te ascunzi aici, unde eşti ca la tine acasă, ori ieşi afară cu puşca mea.

— Nu înţeleg nimic, la naiba! spuse Santiago Nasar.

A fost tot ce-a apucat să spună şi o făcu în spaniolă. „Părea o curcă plouată”, mi-a zis Nahir Miguel. A fost nevoit să-i ia sipetul din mâini fiindcă el nu ştia unde să-l pună pentru a putea deschide uşa.

— Vor fi doi contra unu, îl avertiză.

Santiago Nasar plecă. Oamenii se îngrămădiseră în piaţă ca în zilele de paradă. Îl văzură cu toţii ieşind şi înţeleseră cu toţii că aflase că aveau să-l omoare, şi era atât de tulburat încât nu-şi mai găsea drumul spre casă. Se zice că cineva strigă de la un balcon: „Nu pe acolo, turcule, ci prin portul vechi.” Santiago Nasar căută vocea. Yamil Shaium îi strigă să intre în prăvălia lui şi se duse să-şi ia puşca de vânătoare, dar nu-şi aduse aminte unde ascunsese cartuşele. Din toate părţile începură să-l strige şi Santiago Nasar se răsuci de mai multe ori în dreapta şi în stânga, năucit de atâtea strigăte în acelaşi timp. Era limpede că se îndrepta spre poarta din spate a casei lui, dar trebuie să-şi fi adus brusc aminte că era deschisă poarta din faţă.

— Uite-l că vine, spuse Pedro Vicario.

Amândoi fraţii îl văzură în acelaşi timp. Pablo Vicario îşi scoase haina, o puse pe scaun şi dezveli cuţitul în formă de iatagan. Înainte de a părăsi prăvălia, fără să vorbească, îşi făcură amândoi semnul crucii. Atunci Clotilde Armenia îl prinse pe Pedro Vicario de cămaşă şi-i strigă lui Santiago Nasar să fugă pentru că aveau să-l omoare. A fost un ţipăt atât de năprasnic că le stinse pe celelalte. „La început se sperie – îmi spuse Clotilde Armenia – fiindcă nu ştia cine îl striga şi nici de unde anume.” În secunda aceea a văzut-o

pe ea, l-a văzut şi pe Pedro Vicario, care o trânti la pământ dintr-un brânci, şi-şi ajunse din urmă fratele. Santiago Nasar se afla la mai puţin de cincizeci de metri de casa lui şi fugi spre poarta cea mare.

Cu cinci minute mai devreme, în bucătărie, Victoria Guzmán îi povestise Plácidei Linero ceea ce toată lumea ştia. Plácida Linero era o femeie cu nervii tari, aşa încât n-a lăsat să i se vadă niciun semn de alarmă. O întrebă pe Victoria Guzmán dacă îi spusese ceva fiului ei şi ea minţi cu bună ştiinţă răspunzându-i că nu aflase încă nimic când el coborâse să-şi bea cafeaua. În salon, spălând mai departe pardoseala, Divina Flor văzu în acelaşi timp că Santiago Nasar intră pe poarta dinspre piaţă şi urcă pe scara de vapor ce ducea la dormitoare. „A fost o viziune limpede”, îmi povesti Divina Flor. „Avea costumul alb şi ceva în mână pe care nu l-am putut vedea bine, dar mi s-a părut un buchet de trandafiri.” Aşa încât atunci când Plácida Linero întrebă de el, Divina Flor o linişti.

— A urcat în dormitor acum un minut – i-a spus.

Plácida Linero văzu atunci hârtia de pe jos, dar nu-i trecu prin minte s-o ridice, şi a aflat ce scria pe ea numai când cineva i-o arătă mai târziu în vacarmul tragediei. Prin poarta întredeschisă i-a văzut pe fraţii Vicario care veneau în goană spre casă, cu cuţitele scoase. Din locul unde se afla ea îi putea vedea pe cei doi, însă nu izbutea să-l vadă pe fiul ei, care fugea din direcţia opusă către poartă. „Am crezut că voiau să intre ca să-l omoare în casă”, mi-a spus. Atunci dădu fuga la poartă şi o închise dintr-o izbitură. Tocmai trăgea zăvorul când auzi strigătele lui Santiago Nasar şi auzi pumnii de groază care loveau în poartă, dar crezu că el era sus, insultându-i pe fraţii Vicario din balconul dormitorului. Urcă în grabă să-i vină în ajutor.

Santiago Nasar mai avea nevoie doar de câteva secunde ca să intre când poarta se închise. Apucă să bată de mai multe ori cu pumnii şi imediat se întoarse pentru a-şi

înfrunta duşmanii cu mâinile goale. „M-am speriat când l-am văzut din faţă, mi-a spus Pedro Vicario, căci mi s-a părut de două ori mai mare decât era în realitate.” Santiago Nasar ridică mâna ca să pareze prima lovitură a lui Pedro Vicario, care îl ataca din dreapta cu cuţitul cel lung.

— Feciori de curvă! strigă.

Cuţitul îi străpunse palma dreaptă şi apoi i se afundă până în plăsele în coaste. Auziră cu toţii strigătu-i de durere.

— Vai, mamă!

Pedro Vicario trase afară cuţitul cu mâna-i necruţătoare de parlagiu şi-i dădu a doua lovitură aproape în acelaşi loc. „Ciudat, cuţitul ieşea din rană curat”, declară Pedro Vicario judecătorului de instrucţie. „Îl lovisem de cel puţin trei ori şi nu era nicio picătură de sânge.” Santiago Nasar se răsuci cu braţele încrucişate pe pântec după cea de a treia lovitură, scoase un muget ca de viţel şi încercă să le întoarcă spatele. Pablo Vicario, care se afla în stânga lui cu cuţitul ca un iatagan, îi dădu atunci singura lovitură în spinare şi un şuvoi de sânge ţâşni cu putere udându-i cămaşa. „Miroseam ca el”, mi-a spus. Rănit de moarte de trei ori, Santiago Nasar se întoarse iar cu faţa spre ei, şi se sprijini cu spatele de poarta mamei lui, fără cea mai mică împotrivire, ca şi cum ar fi vrut doar să-i ajute să-l omoare odată, înjunghiindu-l şi pe partea asta. „N-a mai strigat”, spuse Pedro Vicario judecătorului de instrucţie. „Dimpotrivă, mi s-a părut că râdea.” Atunci continuară amândoi să-l înjunghie rezemat de poartă, cu lovituri uşoare, date când de unul când de celălalt, plutind în alinătura strălucitoare pe care o aflară dincolo de frică. Nu auziră ţipetele satului întreg înspăimântat de crima săvârşită. „Mă simţeam ca atunci când călăreşti în goană”, declară Pedro Vicario. Dar amândoi se treziră brusc la realitate, pentru că erau epuizaţi, şi totuşi li se părea că

Santiago Nasar n-avea să se prăbuşească în veci. „La naiba, vere – îmi spuse Pablo Vicario –, nu-ţi închipui cât de greu este să omori un om!” Încercând să-l răpună pentru totdeauna, Pedro Vicario îi căută inima, dar i-o căută aproape la subsuoară, unde o au porcii. De fapt Santiago Nasar nu se prăbuşea deoarece chiar ei îl susţineau cu lovituri de cuţit proptit de poartă. Disperat, Pablo Vicario îi dădu o lovitură orizontală în pântece, şi toate intestinele îi ţâşniră ca într-o explozie. Pedro Vicario se pregătea să facă la fel, dar mâna i se răsuci de oroare şi îi dădu o tăietură rătăcită în coapsă. Santiago Nasar mai rămase încă o clipă rezemat de poartă, până când îşi văzu măruntaiele pe pământ, curate şi albastre, şi căzu în genunchi.

După ce l-a căutat strigându-l prin camere, pe când auzea fără să ştie de unde alte strigăte care nu erau ale ei, Plácida Linero se duse la fereastra ce da spre piaţă şi-i văzu pe fraţii Vicario fugind spre biserică. Erau urmăriţi îndeaproape de Yamil Shaium, cu puşca de vânat tigrii, şi de alţi arabi fără arme, iar Plácida Linero se gândi că primejdia trecuse. Ieşi apoi pe balconul de la dormitor, şi-l văzu pe Santiago Nasar în dreptul porţii, cu faţa în ţărână chinuindu-se să se ridice din propriul său sânge. Se îndreptă pe jumătate, aplecându-se într-o parte, şi începu să meargă în stare de transă, ţinându-şi cu mâinile măruntaiele ce atârnau.

A mers mai bine de o sută de metri pentru a face înconjurul casei şi a intrat pe uşa de la bucătărie. Mai avea încă suficientă luciditate ca să nu meargă pe stradă, ceea ce ar fi însemnat un ocol, şi intră prin casa vecină. Poncho Lanao, nevastă-sa şi cei cinci copii ai lor habar n-aveau de ceea ce tocmai se petrecuse la douăzeci de paşi de poarta lor. „Am auzit strigătele, mi-a spus soţia lui, dar am crezut că era petrecerea în cinstea episcopului” Se pregăteau să-şi ia micul dejun când îl văzură intrând pe Santiago Nasar,

plin de sânge, ducându-şi în mâini măruntaiele ca pe un ciorchine. Poncho Lanao mi-a spus: „Ceea ce n-am putut uita în veci a fost mirosul îngrozitor de rahat.” Însă Argénida Lanao, fata cea mai mare, povesti că Santiago Nasar mergea mândru ca totdeauna, măsurându-şi bine paşii, şi chipul său sarazin cu cârlionţii răsculaţi era mai frumos ca niciodată. Trecând prin dreptul mesei le zâmbi, şi continuă să meargă prin dormitoare până la ieşirea din spatele casei. „Am rămas încremeniţi de groază”, îmi spuse Argénida Lanao.

Mătuşa mea, Wenefrida Márquez, curăţa un hering în curtea casei sale, dincolo de fluviu, şi-l văzu coborând scările cheiului vechi, căutându-şi cu pas hotărât drumul către casă.

— Santiago, băiatule, îi strigă, ce-i cu tine?

Santiago Nasar o recunoscu.

— M-au omorât, mătuşă Wene, spuse.

Se poticni de ultima treaptă, dar se îndreptă imediat. „A avut chiar grijă să-şi scuture ţărâna de pe măruntaie”, îmi spuse mătuşa Wene. Apoi intră în casa lui pe poarta din spate, care era deschisă de la ora şase, şi se prăbuşi cu faţa în jos în bucătărie.